

LA «*PARS AESTIVA*» DE L'HOMILIARI DE L'OFICI CATALANONARBONÈS.

INVENTARI I DIFUSIÓ. RECONSTITUCIÓ DE LA SEVA RECENSIO DE L'HOMILIARI CAROLINGI DE LIVERANI

per FRANCESC XAVIER ALTÉS I AGUILÓ

L'anàlisi dels homiliaris per a l'ofici diví que trobem reflectits als homiliaris manuscrits i als breviaris medievals catalans revela una certa diversitat i també una mixtura d'homiliaris. Aquesta mixtura està fonamentalment vinculada a la història i a l'expansió territorial de la Catalunya Vella i, doncs, a les dues grans etapes de la reorganització ecclesiàstica de les terres catalanes: la primera, durant els segles IX-X, i la segona, en els segles XI-XII. Si reculem, però, en el temps i en l'espai, a l'interior de les fronteres dels vells comtats catalans establertes vers l'any 1000, hom reconeix la presència i la influència d'un tipus d'homiliari de l'ofici diví prou característic. Aquest homiliari de l'ofici diví és l'homiliari catalanarbonès.

Com s'esdevé amb alguns altres llibres litúrgics catalans confeigits durant l'època carolíngia a l'àrea catalanarbonesa —és a dir, durant l'etapa d'introducció de la litúrgia francoromana a Catalunya—, també aquest homiliari de l'ofici diví catalanarbonès conté textos molt pròpis i característics.¹ D'ací que el grup de manuscrits pertanyents a aquest tipus homiliari «se distingue particulièrement des innombrables homéliaires latins par le fait qu'ils utilisent entre autres oeuvres fort rares», com assenyala el professor Raymond Étaix en la seva anàlisi dels principals homiliaris catalans d'aquesta família.²

1. Sobre aquests llibres vegeu M. S. GROS, «La liturgie narbonnaise témoin d'un changement rapide des rites liturgiques», a: *Liturgie de l'église particulière et liturgie de l'église universelle*, Roma, 1976, p. 143-154.
2. R. ÉTAIX, «Quelques homéliaires de la région catalane», a: *Recherches Augustiniennes*, vol. 16, París, 1981, p. 392; reproduït a: R. ÉTAIX, *Homéliaires patristiques latins. Recueil d'études de manuscrits médiévaux*, París, 1994, p. 508.

En tractar de les fonts, de la datació i de l'origen d'aquest tipus d'homiliari de l'ofici catalanonarbonès, ja vaig assenyalar que la reconstitució del seu arquetipus, tal com ens és accessible, no ens permet de recular més enllà de la darrerïa del segle IX, i que versemblantment hom ha de situar la seva composició (o recomposició) a mitjan segle X, possiblement en un ambient narbonès d'influència monàstica.³

Una de les claus per a la seva datació està precisament en la presència de textos provinents de dos homiliaris carolingis. D'una banda d'un nombre remarcable d'homilies pertanyents a l'homiliari carolingi de Liverani, l'aparició del qual se situa al trencall dels segles IX-X.⁴ I d'altra banda l'ús alternatiu o supletori de textos de l'homiliari carolingi de Luculentius, que fou redactat durant les primeres dècades del segle X,⁵ i que hauria arribat a Catalunya vers la meitat del segle, tal com ho confirmaria un còdex de l'homiliari de Luculentius copiat l'any 956/7 al monestir de Sant Cugat del Vallès.⁶

Com que de la tradició litúrgica de l'homiliari de Luculentius a Catalunya ja en parlaré en una altra ocasió, passo, doncs, a inventariar els testimonis de la part estival de l'homiliari catalanonarbonès. Això ens permetrà no solament d'establir i reconstituir les homilies dels cicles dominical i santoral estivals manllevades a l'homiliari de Liverani, sinó també fer alhora una aportació important a la reconstitució de l'arquetipus de la seva recensió característica.

INVENTARI DE LA «*PARS AESTIVA*» DE L'HOMILIARI CATALANONARBONÈS

L'imprescindible inventari dels testimonis de la «*pars aestiva*» de l'homiliari catalanonarbonès s'estén tant al cicle dominical com al cicle santoral estival, i inclou tant la tradició manuscrita, com la tradició subsistent als primers breviaris impresos.

La procedència de les fonts inventariades defineix l'àmbit geogràfic de difusió de l'homiliari catalanonarbonès, i caracteritza les institucions eclesiàstiques que l'utilitzaven. Tanmateix hi ha un tercer element a tenir en compte, que és el grau d'influència exercida per l'homiliari catalanonarbonès sobre altres homiliaris catalans de l'ofici, i, de retop, l'ús al-

3. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París: un homiliari de Vilabertran», a: *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 2, Barcelona, 1983, p. 43-46.

4. H. BARRÉ, *Les homéliaires carolingiens de l'école d'Auxerre*, Ciutat del Vaticà, 1962, p. 122.

5. Ed. J. LEMARIÉ, «La collection carolingienne de Luculentius restituée par les deux codices Madrid, Real Academia de la Historia, Aemil. 17 et 21», a: *Sacris Erudiri*, 27 (1984) p. 240.

6. A. M. MUNDÓ, «Entorn de dos còdexs del segle Xè de Sant Cugat del Vallès», a: *Faventia*, 4/2 (1982) p. 7-21.

ternatiu que de vegades fan de l'homiliari carolingi de Luculentius en els diumenges estivals o postpentecostals. Això demana una cautela metodològica i una resituació liturgicogeogràfica individualitzada a l'hora d'adscriure o no els fragments d'homiliari a la tipologia catalanonarbonesa, tant si el fragment d'homiliari correspon al cicle pasqualopentecostal, com si pertany al cicle dominical estival.

En l'inventari repertoriat de les fons utilitzades, he posat especial cura en la descripció dels fragments manuscrits fins ara no descrits o no identificats.

1. FONTS D'ORIGEN DIOCESÀ

1.1 *Bisbat de Girona*

La tradició litúrgica gironina de l'homiliari catalanonarbonès està ben testimoniada⁷ i presenta, com veurem, una versió peculiar de l'homiliari Liverani francocatalà. L'homiliari catedralici de Girona era versemblantment utilitzat per tot el territori del bisbat, tal com ho deixa entreveure, per a la part més meridional, l'anàlisi i la identificació d'un fragment de la «*pars hiemalis*» d'un homiliari-passionari gironí conservat a l'arxiu històric Fidel Fita, d'Arenys de Mar.⁸

La inclusió ací dels breviaris gironins medievals, malgrat la brevetat dels seus textos homilètics, no és, com podem constatar, ni supèrflua ni ornamental. D'entre els breviaris conservats a l'Arxiu Capítular de Girona cal descartar-ne, però, el ms. 98, que no pertany certament a la tradició gironina, com ja ho assenyala J. Janini.⁹

7. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París», p. 14-30.

8. Es tracta d'un full procedent de la rodalia del castell de Montclús, datable de la primera meitat del segle XI, que ha estat publicat per J.M. PONS I GURI, «Un fragment de còdex esdevingut coberta de manual notarial», a: *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, vol. 13, Barcelona 1995, p. 47-53.

Que el fragment prové d'un homiliari-passionari segons el costum de Girona ho revela la identificació dels seus textos. El primer correspon a un sermó de sant Agustí (*sermo* 279, PL 38, 1277-1278) per al dia de la Conversió de sant Pau (25 de gener), i el segons és la *passio* de sant Projecte o Prejecte «*que observatur VIII kalendas februarii*», és a dir, per al mateix dia 25 de gener (BHL, 6917: *Praeiectus*).

No solament és característic de l'homiliari gironí el sermó augustinià per al dia 25 de gener, sinó també la celebració conjunta amb sant Projecte. Efectivament en l'homiliari per al dia 25 de gener reflectit als antics breviaris de Girona trobem el sermó de sant Agustí seguit de la passió de sant Projecte en les lliçons assignades al segon nocturn de l'ofici de matines (cf. per exemple, Girona, Arxiu Capítular, ms. 125, f. 387v.); i els antics calendaris litúrgics gironins assenyalen «*Conversio S. Pauli, et Proiecti, episcopi et martiris*» (J.M. MARQUES, «Els calendaris de Girona», a: *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 1, Barcelona, 1978, p.146).

9. *Manuscritos litúrgicos de las bibliotecas de España*, vol. 2, Burgos, 1980, núm. 499.

- G= París, Bib. Nationale., ms. lat. 3806. Homiliari estival de l'ofici. Segle XI. Prové de la canònica de Santa Maria de Vilabertran.¹⁰ Ed. R. Étaix.¹¹
- GB= Barcelona, Bib. Universitària. ms. 1158. Homiliari-passionari estival de l'ofici. Segle XIV. Prové de la catedral de Girona.
- GI= Girona, Arxiu de la Catedral, ms. 8. Homiliari-passionari de l'ofici de la catedral de Girona. Segle XV.
- Gb1= Girona, Arxiu de la Catedral, ms. 96. Breviari de Girona (part estival). Segle XIV.
- Gb2= Girona, Arxiu de la Catedral, ms. 97. Breviari de Girona (part estival). Segle XIV.
- GB3= Girona, Arxiu de la Catedral, ms. 125. Breviari de Girona per a ús de Vidal de Blanes, abat de Sant Pere de Galligants. Any 1339.
- Gb4= Girona, Arxiu de la Catedral, ms. 126. Breviari de Girona. Segle XIV.
- Gb5= Girona, Bib. del Seminari, ms. 140. Breviari de Girona. Prové de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. Segle XIV.
- Gb6= Girona, Bib. del Seminari, ms. 141. Breviari de Girona. Prové de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. Segle XV.
- Gb7= París, Bib. Nationale. ms. lat. 1309. Breviari de Girona. Segle XV. Probablement provinent de Banyoles.¹²

1.2 Bisbat de Barcelona

En el marc de l'homiliari barceloní conegut, aquest fragment de leccionari-homiliari resulta enigmàtic i alhora insuficient per a establir la seva relació amb l'homiliari catalanonarbonès. Tant més que al mateix arxiu hi he identificat dos altres fragments que no hi pertanyen: l'un correspon a una «*pars hiemalis*»,¹³ i l'altre a un homiliari-passionari.¹⁴ La pregunta sobre el tipus d'homiliari al qual pertanyia aquest fragment litúrgic, possiblement s'ha de plantejar tenint com a rerefons el moviment de restauració eclesiàstica del Penedès impulsat des de Barcelona du-

10. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París», p. 13-47.

11. R. ÉTAIX, «Quelques homéliaires de la région catalane», p. 371-377; *Homéliaires patristiques latins*, p. 491-497.

12. Al f. 405 (antiga guarda enganxada ara a la coberta) hi ha escrit: «*Festum Sancti Marturiani celebratur XXIII novembris*». La festa de Sant Martíria no consta al calendari ni al santoral del manuscrit.

13. Vilafranca del Penedès, Museu, Arxiu de la Comunitat de Preveres. Tres folis d'un leccionari-homiliari de l'ofici, utilitzats com a cobertes del *Llibre de les misses* de l'any 1512.

14. Vilafranca del Penedès, Museu, Arxiu de la Comunitat de Preveres. Bifoli d'un homiliari-passionari. Conté la festa dels sants Gervasi i Protasi, i la nativitat de sant Joan Baptista. Utilitzat com a cobertes del capbreu de les rendes dels aniversaris, 1571-1572.

rant el segle XI-XII. De fet, la decoració de les caplletres d'aquest fragment estival respon a l'entorn de Barcelona.

VP = Vilafranca del Penedès. Museu, Arxiu de la Comunitat de Preveres.

Bifoli d'un leccionari de l'ofici d'ús secular. Segle *xii*med.

Bifoli interior d'un quadern. Mesura 640 x 455 mm. i té els marges originals un xic retallats. Ratllat a punta seca per la cara de pèl. Disposició de les cares del pergamí >|<. Caixa d'escriptura de 235 x 340 mm escrita a dues columnes de 32 línies cadascuna. Antiga foliació LXXXXII i LXXXXIII en el revers dels fulls. Inicials en vermell i caplletres zoomòrfiques. Tinta de color marró. Rúbriques. Prové de les cobertes d'un capbreu d'aniversaris de l'any 1571/1572.

Contingut:

/F. 1/ *Lect. III^a. Cum autem venisset in Rages civitatem Medorum ...* /f. 1v./... *Lect. VI^a ...* /f. 2/... *Expedi enim mihi mori magis quam vivere.* (Tob 1,16-3,6).

Secundum Lucham. In illo tempore. Cum intraret Ihesus in domum cuiusdam principis phariseorum sabbato manducare panem (Lc 14,1). *Et reliqua.*

Veniens dei filius in orbe, non solum cum phariseis et publicanis phari dignatus est, set etiam in domum illorum prandere non distulit. ... Hydropisis nempe, gravis est infirmitas. Ortusque ex vicio vesice cum inflatione turgenti, et anelitu fetido. Propriumque illi est, ut quo plus biberit, eo amplius siciat (Liverani francocatalà 69).

DOMINICA IIII^a MENSIS SEPTEMBRIS. Incipit liber Iudit. Arfaxad itaque rex Medorum subiugaverat multas gentes ... eorum latus utrumque vicenorum// (Jud. 1,1-3).

1.3 Bisbat d'Urgell

Provinent de la Seu d'Urgell o del seu entorn, el parentiu d'aquest fragment amb l'homiliari catalanonarbonès és evident i particularment significatiu. Tanmateix ens trobem en la impossibilitat de contrastar-lo amb l'homiliari antic de la tradició litúrgica urgellenca, i de constatar la influència dels llibres litúrgics de Sant Ruf d'Avinyó sobre els llibres litúrgics urgellesos arran de la reforma canonical introduïda durant el segle XII a la catedral de la Seu d'Urgell.¹⁵ Tot amb tot, la influència de l'homiliari catalanonarbonès és constatable encara en l'homiliari del temps pasqual del breviari urgellenc imprès l'any 1487.¹⁶

15. M. S. GROS, «La consuetud antiga de la Seu d'Urgell (Vic, Mus. Episc., Ms, 131), a: *Urgellia*, 1 (1977) p. 187-189.

16. F. X. ALTÈS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París», p. 46, nota 171.

Seu d'Urgell, Biblioteca Capitular, manuscrits, fragment 181. Són els folis 4-8 pertanyents a la «*pars aestivalis*» d'un homiliari de l'ofici. Procedència desconeguda. Segle XI-XII. Ed. J. Lémarié,¹⁷ repertoriat per R. Étaix.¹⁸

1.4 *Bisbat de Vic*

La presència de l'homiliari catalanonarbonès en la «*pars aestivalis*» de l'homiliari reflectit als breviaris de Vic es palesa particularment en els sermons i homilies del cicle pasqual i pentecostal; en els diumenges postpentecostals, en canvi, hom troba l'homilier carolingi de Luculentius en comptes del de Liverani.¹⁹ Tanmateix la presència d'homilies del Liverani francocatalà en alguns fragments d'homiliaris vigatans fa pensar que l'homiliari reflectit als breviaris respon, o bé a una evolució no uniforme, o bé simplement a l'«*ordo*» catedralici. Resulta, doncs, difícil de distingir si a l'origen hi ha parentiu de model amb l'homiliari català o bé la seva influència.

Vic, Arxiu Episcopal, Fragments xx-1. Dos fulls d'un homiliari. Segle X-XI. Prové d'unes cobertes de l'arxiu parroquial del Brull. Descrit per J. Lémarié²⁰ i repertoriat per R. Étaix.²¹ Hi retrobem els sermons característics de l'homiliari catalanonarbonès per a la festa de la Pentecosta (= T, 57a, 57b, 58 i 59a), seguits, de dos sermons de l'homiliari d'Alanus de Farfa.

Vic, Arxiu Episcopal, Fragments xx-2. Quatre fulls d'un homiliari. Segle X-XI. Procedència desconeguda. Descrit per J. Lémarié.²² Entre altres peces pròpies, a la octava de Pasqua hi trobem una homilia de Luculentius i uns pròlegs al llibre de l'Apocalipsi —propis del brevari de Vic— al costat d'una insòlita homilia mossaràbiga recollida en l'homiliari catalanonarbonès (= T, 12).

17. J. LEMARIÉ, «Nouveaux manuscrits de Catalogne témoins des sermons de saint Chromace d'Aquilée», a: *Revue Bénédictine*, 76 (1966), 315-318.

18. R. ÉTAIX, «Quelques homéliaires de la région catalane», p. 388-389; *Homéliaires patristiques latins*, p. 508-509.

19. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París», p. 34.

20. «Trois sermons fragmentaires inédits de saint Césaire d'Arles conservés à l'«Arxiu Capitular» de Vich», a: *Revue Bénédictine*, 88 (1978) p. 94-96.

21. «Quelques homéliaires de la région catalane», p. 389-390; *Homéliaires patristiques latins*, p. 509-510.

22. «Deux fragments d'homéliaires conservés aux archives capitulaires de Vich, témoins de sermons pseudo-augustiniens et du commentaire de Luculentius sur les Évangiles», a: *Revue des Études Augustiniennes*, 25 (1979) p. 90-95.

Els tres fragments testimonials del Liverani francocatalà provenen del nucli primordial del bisbat de Vic i alhora d'indrets geogràficament prou diferenciats com són Ripoll, la comarca del Moianès i Viladrau.

R = Ripoll, Arxiu de Sant Pere de Ripoll, ms. 4B. Bifoli pertanyent a un homiliari. Segle *xiii* ex. Procedeix d'unes cobertes de l'arxiu de l'antiga parroquial de Sant Pere de Ripoll.²³

Són els actuals folis 3 i 4 d'aquest manuscrit factici (els f. 1-2 pertanyen a un passionari). Els f. 3 i 4 procedeixen del bifoli interior d'un quadern, però ara estan plegats i relligats a l'inrevés; la seva seqüència de lectura és: f. 4-4v. i 3-3v. Aquests dos fulls conserven, en part, els marges originals. Mesuren 440 x 310 mm. No s'hi aprecia el pautat per a l'escriptura. Disposició original de les cares del pergami: >|<. Escriptura en lletra gòtica minúscula a dues columnes de 36 línies. Caixa de 355 x 235 mm aproximadament. Majúscules resseguides amb vermelló.

Contingut d'acord amb la lectura seqüencial:

/f. 4/ cum effundit loquelam. Nonne lacrimae viduae ad maxillas eius?. .../f. 4v./... cuius lingua non solum a mendacio et periurio, verum etiam et ab omni verbo ocioso /f. 3/ Quia sicut dominus in evangelio ait: De omni verbo ocioso quod locuti fuerint homines .../f. 3v./ quae abet virum. Quam cum vidisset Ihesus, ... Reddit illum matri suae, quando per penitentiam in ecclesia// (Liverani francocatalà, 68).²⁴

V1 = Vic, Arxiu Episcopal, Fragment xxiii-11. Un full d'homiliari. Segle *xix* ex. Prové de Viladrau.

Un full de pergami, retallat de marges i puntes. Mesura 410 x 335 mm. Pautat amb punta seca per la cara de carn. Disposició de les cares del pergami: <. Escriptura carolina en dues columnes amb 34 línies. Inicial A ornada amb vermelló. Rúbriques. Al marge exterior del revers hi ha la crida *quam* de correcció de la línia onzena del text. Procedeix de les cobertes de l'arxiu parroquial de Viladrau.

23. No hi ha dades per poder pensar en una utilització litúrgica al veí monestir benedictí de Santa Maria de Ripoll. Actualment, a tot estirar, solament hom pot conjecturar si es pogués tractar d'un fragment pertanyent a un homiliari de Liverani, que passés sota el nom d'Haimó, tal com s'esdevé en alguns manuscrits. Aleshores hom podria pensar en un dels còdexs que a Santa Maria de Ripoll estaven destinats a la lectura en el refector monàstic. L'arxiver ripollès pare Roc Olzinelles n'inventarià el següent: «*Aliut nocturnalis maior qui dicitur Aimo, contenia el sermon de S. Geronimo in vigilia Pasche, etc.*» (Vic, Arxiu Episcopal, *Mensa Episcopal* 2050, plec VII, f. 44). La lectura al refector d'un homiliari atribuït a Haimó la retrobem també prescrita en la consuetud de Sant Cugat del Vallès (Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, ms. Sant Cugat 46).

24. Vegeu l'edició de textos, núm 7.

Contingut:

/r./ alem invenit conservus con(...) quam ille denunciatur. Servus (...)tus beneficium quod acceperat rependere noluit. ... /v./... Sagitta vulnerans lingua eorum do(...) est in hore suo, pacem cum ami(...) et occulte ponet insidias (Jer 9, 8). (Liverani francocatalà, 77).²⁵

D(OMINICA XX)III POST PENTECOSTES. Leccio secundum Ma(theum). *In illo tempore: Abeuntes pharisei consilium inierunt ut caperent Ihesum in sermone.* Et reliqua (Mt 22,15). Ab eo tempore quo tocius mundi monarchia sub unius hominis principatu redacta est ... qui domino decimas et primicias solverent, nec humanis leg(...) nec heredi tributa debe(...)// (Liverani franco-català, 78).²⁶

V2 = Vic, Arxiu Episcopal, Fragment xxiii-17. Un full de leccionari-homiliari. Segle XII. Prové de la comarca del Moianès.

Un foli de pergamí, retallat pel marge superior fins a afectar el text. Ara mesura 385 x 325 mm. Pautat amb punta seca per la cara de pèl. Disposició de les cares del pergamí: <. Lletre gòtica minúscula en 2 columnes que conserven cadascuna 31 línies de les 32/33 originàries. Gran inicial P ornada amb tocs de vermelló i motius vegetals. Recuperat de la coberta d'un manual (1594-1605) del notari Gabriel Rexach.

Contingut:

/r./ terectiones apud gramaticos ut verbi gratia dicitur: a cadente «at»; ab irascente «pape»; a dolente «eu»; a gaudente «he», et cetera his similia. Qui autem dixerit «fatue» reus erit gehenne igni (Liverani francocatalà, 54).

DOMINICA VII POST PENTECOSTES: *Prevaricatus est autem Moab ... Respondit helias ait: Si homo dei* (2Re 1,1-12a) .../v./ ... *Que(...)* parte, et (...) Cumque// (2Re 2,2/3)//.

2. FONTS D'ORÍGEN MONÀSTIC

2.1 *Sant Cugat del Vallès*

La utilització o bé la influència de l'homiliari catalanonarbonès sobre el cicle pasqual-pentecostal de l'homiliari de l'ofici d'aquest monestir del Vallès és constatable a partir de les seves consuetes litúrgiques.²⁷ Tot fa pensar que prové d'aquest monestir el model copiat a Sant Llorenç del Munt.²⁸

25. Vegeu l'edició de textos, núm 9.

26. Vegeu l'edició de textos, núm 10.

27. Barcelona. Arxiu de la Corona d'Aragó, mss. Sant Cugat 46, 77 i 85.

28. A.M. MUNDÓ, «Regles i observances monàstiques a Catalunya», a: *II Col·loqui d'història del monaquisme català*, vol. 2, Poblet, 1974, p. 15; F. X. ALTÈS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París», p. 25-28.

2.2 *Sant Llorenç del Munt*

SC = Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, ms. Sant Cugat 22. Homiliari per a l'«*Officium Capituli*». Segle *x*med. Procedeix del monestir de Sant Llorenç del Munt. Ed. R. Étaix.²⁹

2.3 *Santa Maria de Meià*

La fundació familiar d'aquest priorat a mitjan segle *xi* —en l'actual comarca de la Noguera— arran de l'expansió del comtat d'Urgell en aquesta zona, així com les posteriors vicissituds d'aquest priorat fins a entrar en l'òrbita del monestir benedictí de Sant Sadurní de Tavèrnoles, cal tenir-les presents.

Els textos conservats són propis per a la festa de la Pentecosta en l'homiliari catalanarbonès, tal com els hem trobat també al fragment Vic, Arxiu Episcopal, Fragments *xx-1*.³⁰ Tot amb tot, resta per saber quin tipus d'homilies dominicals estivals contenia aquest homiliari.

Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, *Varia de Cancellaria*, Fragments de còdexs, 95. Fragment de la «*pars aestiva*» d'un homiliari de l'ofici d'ús monàstic. Segle *xi*.

Es tracta de dos fulls de pergamí retallats de marges exteriors fins a afectar una línia de text al cap del fulls. Els folis ara mesuren 412 x 282 i 407 x 293 mm. respectivament. Pautats a punta seca per la cara de pèl. Disposició de les cares del pergamí: > i <. Malgrat aquesta disposició, sembla que no formaven part del mateix bifoli. Escriptura carolina a dues columnes, que conserven 43 de les 44 línies originals. Caixa d'escriptura de 265 i 265 mm. d'amplada. Caplletres decorades amb mini oxidat. Rúbriques. Tinta marró. La divisió marginal dels sermons en vuit lliçons confirma la seva utilització en l'ofici diví monàstic.³¹

Contingut:

/f. 1/ eis respondit (dicentibus...) quando regnum israel?. Non est vestrum scire tempora vel momenta que pater posuit in sua potestate ... eritis mihi testes in iherusalem ubi occisurus sum, et in totam iudeam et samariam et usque ad fines terrę (T, 54).

29. «Quelques homéliaires de la région catalane», p. 378-387; *Homéliaires patristiques latins*, p. 498-507.

30. J. LEMARIÉ, «Trois sermons fragmentaires inédits de saint Césaire d'Arles conservés à l'«Arxiu Capitular» de Vich», a: *Revue Bénédictine* p. 88 (1978) p. 94-96; R. ÉTAIX, «Quelques homéliaires de la région catalane», p. 389-390; *Homéliaires patristiques latins*, p. 509-510.

31. En vaig donar una primera notícia a F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París», p. 46 nota, 175; J. LEMARIÉ, «Chromatiana. Apport de nouveaux témoins manuscrits» a: *Revue Bénédictine*, 98 (1988) p. 262-263.

ITEM ALIUM SERMO | SANCTI IHERONIMI | V DE QUO SUPRA. Beatissimus david iesse filius ... /f. 1v./... dantes gloriam {per Unigenitum eius in sancto spiritu et nunc et in ęterna secula seculorum. Amen} (divisió en lliçons II-IV anotades al marge) (T, 55).

SERMO SANCTI IHERONIMI DE QUO SUPRA: Quanta et quam multiplicem gratiam ... hoc quod ipsud prophetam demonstraret cum dicit: Livore, inquit, eius sanati sumus omnes. Vulnus /f. 2/ (...)ne salutis. Languores vero anime non humana medicina sed sola christi gratia curantur .../f. 2v./... per quam deo in vitam ęternam renascimur. Per dominum ihesum christum. (divisió en lliçons V-VIII anotades al marge) (T, 56).

[ITEM] SERMO SANCTI AUGUSTINI IN DIE SANCTUM PENTECOSTEN. Hodierna sollempnitaten pentecosten dilectissimi ... cui ad creandum intellectum, consumendumque peccatum, efficaciatia illuminandi et vis inest erudiendi (T, 57a). Pentecosten fratres karissimi sanctitati vestre non est innota ... Victor itaque munerator vera dona largitur (T, 57b).

ITEM SERMO SANCTI AUGUSTINI UNDE SUPRA. Hodie fratres dilectissimi omnia que a nobis lecta sunt ... atque perfecta hodierna die. Quomodo?. Psalmista ad// (T, 58).

2.4 *Santa Maria de Serrateix*

SR = Solsona, Museu Diocesà, ms. 3. Homiliari-passionari. Prové del monestir de Santa Maria de Serrateix. Segle XII-XIII.
Solament porta homilies corresponents al cicle santoral.

2.5 *Santa Maria de Lagrassa (Lagrasse)*

Precisament perquè prové de l'antiquíssim monestir benedictí de Lagrassa, situat a l'extrem més oriental de l'extingida diòcesi de Carcassona, el breviari imprès d'aquest monestir resulta d'un gran interès tant des de la vessant litúrgica com des de la geogràfica.

La subsistència de l'homiliari catalanonarbonès s'inscriu segurament en la tradició litúrgica del monestir, i ve a corroborar la sospita sobre la limitada incidència que sobre l'ordenament litúrgic del monestir de Lagrassa haurien tingut la trentena d'anys (1080-1114) de submissió al monestir de Sant Víctor de Marsella.³² D'altra banda, aquesta pervivència del model podria ajudar a explicar la presència, des d'antic, a l'esglé-

32. J. LEMARIÉ, *Le Bréviaire de Ripoll*. Paris, B. N. lat. 742, Montserrat, 1965, p. 209.

sia catedral de Sant Nazari de Carcassona de l'homiliari París, Bib. Nationale, ms. lat. 5302, que és un dels exemplars de la «*pars hiemalis*» de l'homiliari catalanonarbonès.³³

LG = *Breviarium ad usum sacri et devoti monasterii Crasse, ordinis sancti Benedicti Carcassonensis diocesis*.³⁴ Monestir de Lagrassa, imprès per Jean de Guerlins, l'any 1513.

El cicle pasqual i pentecostal resulta poc significatiu.

F. S^{8v}-U⁵: *Incipiunt evangelia cum orationibus et antiphonis dominicalibus de dominica I post octabas penthecostes usque ad adventu domini*.

F. nn²: *Assumptio sancte Marie*.

F. qq³: *Dedicatio sancti Michaelis*.

3. FONTS D'ORÍGEN CANONICAL

Per raó de la seva tipologia catedralícia no s'inclou en aquest apartat l'homiliari G, ja esmentat entre els manuscrits de Girona.

3.1 Santa Maria de Solsona

S = Solsona, Arxiu Diocesà, Fragments de còdexs, núm. 24. Fragment d'homiliari de l'ofici. Segle xv.

Un full de pergamí, retallat en els marges exteriors. Ara mesura 490 x 225 mm. Pautat a la ploma. Disposició de les cares del pergamí: >|. Escripura gòtica a dues columnes de 30 línies cadascuna, formant una caixa d'escripura que fa 355 x 235 mm. Inicials vermelles i blaves amb filigranes. Rúbriques. Tinta marró fosc. Actualment, el text del revers del full és il·legible a causa del fregadís ocasionat per la reutilització. Procedeix de la canònica de Solsona.

Contingut:

/R./ (... proti)nus respondetur. Ego ve(nia)m et curabo eum. Quid est quod regulus rogat ut ad eius (fi)lium (ve)niat ... Quid est: hoc nisi quod superbia nostra (re)ntunditur. Tu autem Domine. (Gregorius, *Hom.* 28, PL 76, 1211).

DOMINICA XXII POST OCTABAS PENTHECOSTES. *In II° Nocturno*. Epistola beati pauli ad philippenses. *Lectio III^a*. Fratres confidimus in domino Christi Ihesu. Philippenses sunt macedones et his predica-

33. Pel que fa a la procedència, vegeu *Manuscrits enluminés de la Péninsule Ibérique*, París, 1982, p. 45. L'ús secular, així com l'esment del refetor comú en una nota marginal (f. 194) indiquen que el manuscrit fou utilitzat en una catedral o bé en una canònica aquisgranesa.

34. Títol factici manllevat al colofó del volum.

vit apostolus paulus ... *Lectio V^a ... Lectio VI^a ... /v./* (vobis se)ntiam, ut qui ce(pit) vobis opus bonis (p)erficit usque in diem mortis (...) (Luculentius,³⁵ 132).

(... raci)onem ponere cum servis suis. (Mt 18,23). Et reliqua. OMELIA EIUSDEM LECTIONIS EX COMENTARIO CLA(UDII). *Lectio (VII^a)*. Usitata res fuit syriis et maxime palestinis (...) *Lectio VII^a (...)*// (Liverani francocatalà, 77).

SA = [*Breviarium secundum consuetudinem ecclesie monasterii Beate Marie ville Celsone, ordinis Sancti Augustini*].³⁶ Saragossa, imprès per J. Coci, l'any 1514.

El model d'homiliari catalanonarbonès que s'hi reflecteix és d'un gran interès, llevat de la part del santoral estival.

F. 291-304v.: homilies corresponents als diumenges estivals.

4. HOMILIARI CATALÀ D'ORIGEN INDETERMINAT

Aquest manuscrit és el millor exemplar conegut de la «*pars aestiva*» de l'homiliari catalanonarbonès. Tanmateix, en la segona meitat dels diumenges estivals porta homilies de l'homiliari carolingi de Luculentius. Aquest ús podria aproximar el seu model al costum de Vic³⁷ i de la Catalunya central.³⁸ Caldria veure si la decoració de les inicials i caplletres del manuscrit aporta alguna dada relativa al seu escriptori.

T = Tarragona, Bib. Pública, ms. 139. Homiliari de l'ofici, part estival. Segle *xii*ex. Ed. R. Étaix.³⁹

LA RECENSIO «FRANCESA» DE L'HOMILIARI DE LIVERANI

El pare Henri Barré, en reconstituir l'homiliari d'Haimó d'Auxerre i els homiliaris carolingis derivats dels homiliaris de l'escola d'Auxerre, identificà un «*remaniement malhabile*» de l'homiliari d'Haimó d'Auxerre,

35. Ed. J. LEMARIÉ, «La collection carolingienne de Luculentius restituée par les deux codices Madrid, Real Academia de la Historia, Aemil. 17 et 21», a: *Sacris Erudiri*, 27 (1984) p. 221-371.

36. Títol factici manllevat del foli 334 (cf. F. J. NORTON, *A descriptive catalogue of printing in Spain and Portugal 1501-1520*, Cambridge, 1978, núm. 666).

37. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París», p. 33-34.

38. Pròximament tractaré la tradició de l'homiliari de Luculentius en aquesta àrea. Un exponent de la utilització conjunta dels homiliaris de Liverani i de Luculentius la trobem al breviari imprès de la canònica de Santa Maria de Solsona. En l'ofici de matines dels diumenges estivals, al segon nocturn hi ha homilies sobre les epístoles dominicals manllevades a l'homiliari de Luculentius, mentre que al tercer nocturn les homilies corresponen a l'homiliari Liverani francocatalà.

39. «Quelques homéliaires de la région catalane», p. 359-370; *Homéliaires patristiques latins*, p. 479-490.

que ell mateix ha consagrat amb el nom d'homiliari de Liverani, per referència al seu primer editor.⁴⁰ Al costat de la recensió «italiana» de l'homiliari de Liverani, establí l'existència d'una recensió menor, que ell anomenà «francesa». Aquesta recensió «francesa» li semblava *«plus proche de l'original»* de l'homiliari d'Haimó que no pas la recensió «italiana», tant per la dependència textual com per la presència d'un santoral possiblement menys desenvolupat, i doncs més arcaic.⁴¹ Tanmateix en la reconstitució crítica de l'homiliari de Liverani preterí aquesta recensió «francesa» tot adduint que aquesta «version française de l'Homélaire de Liverani, si elle mérite d'être retenue, ne présente ni la fermeté, ni la diffusion de la recension italienne». D'ací que en emprendre'n la reconstitució, adverteix que, «elle sera mentionnée en seconde position dans l'Inventaire de la collection».⁴²

Per establir la part estival d'aquesta recensió «francesa» de l'homiliari de Liverani, la única font coneguda i utilitzada pel pare Barré fou l'homiliari París, Bib. Nat., ms. lat. 3806, que aleshores era considerat d'origen francès. Aquest manuscrit forní al pare Barré, l'*incipit* i l'*explicit* de moltes de les homilies dominicals estivals (nn. 50, 52, 54, 55, 56, 57, 60, 64, 65, 67, 68, 69, 71, 73, 77, i 79), però cap de les corresponents al santoral estival.

Aquest manuscrit, que constitueix un dels principals testimonis de la part estival de l'homiliari de l'ofici catalanarbonès, posteriorment jo mateix vaig identificar-lo com un homiliari propi del bisbat de Girona, provinent de la canònica de Santa Maria de Vilabertran.⁴³

La hipotètica procedència francesa d'aquest homiliari començà a posar-la en qüestió J. Lemarié, tot situant-ne l'origen a l'àrea de l'antiga província eclesiàstica de Narbona (Llenguadoc-Catalunya) i assenyalant-hi alguns contactes significatius amb els breviaris medievals dels bisbats d'Elna, de Vic i de Girona.⁴⁴

Que es tractava d'un bon testimoni de l'antic homiliari de l'ofici catalanarbonès quedà palès a l'anàlisi que en féu R. Étaix juntament amb els homiliaris catalans de l'ofici més antics. De l'anàlisi comparativa del conjunt en resultava un ús tan característic de l'homiliari dominical estival de Liverani que el pare H. Barré, a causa de la hipotètica proveniença dels testimonis manuscrits, designà com a «recensió francesa», que el mateix R. Étaix constatava que *«mériterait plutôt d'être appelée "catalane"»*.⁴⁵ D'ací

40. F. LIVERANI, *Spicilegium Liberianum*, Florencia, 1863.

41. H. BARRÉ, *Les homéliaires carolingiens de l'école d'Auxerre*, p. 122.

42. H. BARRÉ, *Les homéliaires carolingiens de l'école d'Auxerre*, p. 120.

43. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París p. 13-47.

44. J. LEMARIÉ, *Le bréviaire de Ripoll. Paris, B. N. lat. 742*, Montserrat, 1965, p. 163, nota 4.

45. R. ÉTAIX, «Quelques homéliaires de la région catalane», p. 394; *Homéliaires patristiques latins*, p. 514.

que en endavant m'hi referiré seguint la numeració de l'edició del pare Barré, però tot designant-la com a recensió «francocatalana».

APORTACIONS A L'HOMILIARI ESTIVAL DEL LIVERANI FRANCOCATALÀ

La recerca de les fonts litúrgiques manuscrites i impreses amb homilies del Liverani francocatalà⁴⁶ ens permet d'establir-ne algunes de les característiques, de recuperar-ne part de les homilies dels cicles dominical i santoral estival, i alhora de contrastar el text d'algunes de les homilies ja repertoriades.

Comencem per assenyalar-ne les característiques internes respecte al Liverani italià.

A partir de inventari contrastat d'aquestes homilies, hom evidencia l'existència, al si de la tradició litúrgica catalana, d'una doble versió: una de comuna (=α) representada en la majoria de fonts repertoriades, i una altra (β) testimoniada en els manuscrits litúrgics del bisbat de Girona. Aquestes dues versions es distingeixen per unes variants constants i específiques, que sovint, bé que no sempre, es reflecteixen ja en els mots de l'*incipit*. Tot amb tot, la transmissió parcial, o bé única, de moltes homilies, particularment del cicle santoral, fa impossible d'establir la doble versió en totes les homilies i d'identificar a quina de les dues pertanyen amb certesa alguns fragments.

Les variants de la versió β corresponen als *initia* establerts per Barré per a la recensió «francesa» del Liverani, mentre que les variants característiques de la versió α són idèntiques o molt pròximes al Liverani italià, tal com es pot comprovar amb els *initia* de les homilies n. 50, 56, 60, 65, 67, 71, i 72. Vegem-ho, a tall d'exemple, en els primers paràgrafs de l'homilia núm. 50:

Liverani italià⁴⁷

Inter ceteras virtutes quas Dominus **apostolis docuit**, et per apostolos **nobis**, precipue virtutem misericordie nobis commendare studuit. Denique cum in monte octo beatitudines eos docuisset, ad premium misericordie eos provocans ait: Beati misericordes, quoniam ipsi misericor

SC, T, SA

Inter ceteras virtutes quas dominus **apostolis docuit**, et per apostolos **nobis**, precipue virtutem misericordie nobis commendare studuit. Denique cum in monte octo beatitudines eis^a docuisset, ad premium misericordie eos provocans ait: Beati misericordes, quoniam ipsi misericor

G, Gb1-7

Inter ceteras virtutes quas dominus **apostolos**, et per apostolos **nos docuit**, precipue virtutem misericordie nobis commendare studuit. Denique cum in monte octo beatitudines eis docuisset, ad premium misericordie eos provocans ait: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam

46. De moment no hi ha ni rastre a Catalunya del Liverani italià. L'únic fragment conegut prové de les guardes d'un manuscrit italià (J. ALTURO, «Manuscrits i documents en escriptura beneventana conservats a Catalunya», a: *Studi Medievali*, 3ª sèrie, xxviii (1987) p. 366-371.

47. Ed. F. LIVERANI, *Spicilegium Liberianum*, p. 402.

diam consequentur. Qui enim ad celestem beatitudinem pertingere desiderat, necesse est ut virtutem misericordie habere studeat. Quam non mediocriter in capite huius lectionis, nobis ipse Dominus commendavit, dicens: Estote misericordes; misericordia nempe, duobus modis efficitur: Est enim misericordia spiritualis, est et corporalis. Hoc enim distare videtur inter misericordiam **spiritualem, et corporalem**.

diam consequentur. Qui enim^b ad celestem beatitudinem pertingere desiderat, necesse est ut virtutem misericordie habere studeat, quia non mediocriter in capite huius lectionis, nobis ipse dominus commendavit dicens: Estote misericordes, sicut et pater vester misericors est. Misericordia nempe, duobus modis efficitur. Est enim misericordia spiritualis, est et corporalis. Hoc enim distare videtur inter misericordiam **spiritualem et corporalem**.

consequentur. Qui enim ad celestem beatitudinem pertingere desiderat, necesse est ut virtutem misericordie habere studeat, quia non mediocriter in capite huius lectionis, nobis ipse dominus commendavit dicens: Estote misericordes sicut et pater vester misericors est. Misericordia nempe, duobus modis efficitur. Est enim misericordia spiritualis, est et corporalis. Hoc enim distare videtur inter misericordiam **corporalem et spiritualem**.

a) eos, SA; b) omittit SA.

Aquestes variants textuais característiques de les dues versions són constants i perviuen en les brevíssimes lectures transmeses en els breviaris impresos (LG i SA), malgrat la introducció en elles d'alguna correcció o bé d'alguna lectura pròpia. Ho exemplifica la comparació paral·lela de les fonts de l'homilia 56:⁴⁸

G
Conditor mundi dominus providens pravam **hereticorum doctrinam**, nec non et falsorum catholicorum perfidiam, contra electos suos **sevituram**, indicium **conditionis** eorum ante eis dicere voluit, et cogniti qualiter caveantur ammonere **est dignatus** dicens: Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos. Heretici sunt intelligendi, qui quamvis contra fidem multa doceant, tamen quedam bona ibi permixtim adiungunt, ut dum bonum considerant, malum abscondere possint. Sciunt enim quia si semper bona docerent, heretici non essent. Si vero semper mala, cicius cogniti caverentur.

SC, T, LG
Conditor mundi dominus providens pravam **doctrinam hereticorum**, necnon et falsorum catholicorum perfidiam, contra electos suos **sevituram**, indicium **congnitionis** eorum ante eis dicere voluit, et cogniti qualiter caveantur ammonere **est dignatus** dicens: Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos. Heretici sunt intelligendi, qui quamvis contra fidem multa doceant,^{a)} tamen quedam bona ibi permixtim adiungunt,^{b)} ut dum bonum **consideratur**, malum abscondere possint. Sciunt enim quia si semper bona docerent, heretici non essent. Si vero semper mala, cicius cogniti^{c)} caverentur.

a) doceantur, SC; b) adiungit, SC; c) omittit LG.

SA
Conditor mundi dominus providens pravam **doctrinam hereticorum**, necnon et falsorum catholicorum perfidiam contra electos suos, **severitatem et iudicium cognitionis** eorum, ante eis dicere voluit, et cogniti qualiter caveantur ammonere **dignatus est** dicens: Attendite a falsis prophetis. **Falsi prophete**, heretici sunt intelligendi, qui quamvis **mala** doceant, tamen quedam bona ibi permixtim adiungunt, ut dum bonum **consideratur**, malum abscondere possint. Sciunt enim quia si semper bona docerent, heretici non essent; si vero semper mala, citius **cognita** caverentur.

48. Vegeu l'edició de textos, núm 4.

Una segona característica d'aquesta recensió francocatalana —solament insinuada per H. Barré— és la seva autonomia respecte a la recensió del Liverani italià i la seva proximitat a un homiliari derivat del d'Haimó d'Auxerre.

Tindrem ocasió de constatar-ho en tractar de l'homilia 53, corresponent a la festa de l'apòstol sant Pere, i de l'homilia 63, per al diumenge XII després de Pentecostès. Un altre exemple molt revelador en aquest sentit —però certament extrem— el constitueix el final de l'homilia 54, que no es troba al Liverani italià. Efectivament, als manuscrits d'ambdues versions (α = T, 76; β = G, 46)) aquest final de l'homilia sobre la perícopa evangèlica Mt 5, 20-24 continua amb el comentari als versets 25-26, el text del qual ha estat manllevat quasi literalment a la conclusió de l'homilia corresponent d'Haimó.⁴⁹

1. LES HOMILIES DOMINICALS ESTIVALS

En l'homiliari dominical estival catalanonarbonès, les homilies provinents del Liverani francocatalà es troben entre els diumenges IV a XXIV després de la Pentecosta,⁵⁰ llevat dels diumenges X, XX i XXI. Per a aquests tres diumenges hom ha preferit les homilies corresponents de sant Gregori el Gran, tal com s'esdevé en els diumenges I a III,⁵¹ d'acord amb el recurs habitual que l'homiliari catalanonarbonès fa a les quaranta homilies de Gregori el Gran.

L'única excepció es troba en l'homilia del diumenge XII per a la qual els homiliaris SC, G i T assignen un text de Beda el Venerable mentre que els breviaris LG i SA porten l'inici d'una homilia que bé podria ser l'homilia 63 de la recensió del Liverani francocatalà. Versemblantment la concordança entre breviaris LG i SA no és casual i ha de respondre a una opció o bé a un estadi de l'homiliari catalanonarbonès. D'altra banda, la nova homilia dominical 63 presenta les característiques de la recensió francocatalana: autonomia respecte a la recensió italiana de Liverani i contactes amb l'homiliari d'Haimó d'Auxerre:

SA
Evangelica lectio **supra**
commemorat **qualiter**
Dominus filiam mulieris
cananitidis liberavit.

Haimó⁵²
Supra retulit evangelica lec-
tio, **qualiter Dominus** fines
Tyri et Sidonis appropin-
quans, filiam mulieris chana-
nitidis a demonio liberavit.

Liverani italià⁵³
Retulit superius evangelica
lectio, quia abiit Jesus in fi-
nes Tyrii et Sydonis, ibique
filiam cananitidis a daemo-
nio mirabiliter liberavit.

49. Vegeu l'edició de textos, núm. 2.

50. No podem confirmar que l'homilia SC, 42, que correspondria a un darrer diumenge, pertanyi al Liverani francocatalà, com proposa R. ÉTAIX, «Quelques homéliaires de la région catalane», p. 383; *Homéliaires patristiques latins*, p. 503.

51. El III diumenge després de Pentecostès hi ha l'homilia de sant Gregori «Aestivum tempus» (PL 76, 1246).

52. PL 118, 664.

53. Ed. F. LIVERANI, *Spicilegium Liberianum*, 1863, p. 447.

Deinde in presenti lectione ostendit quomodo appropinquans finibus Tyri et Sydonis surdum et mutum curaverit. Tyrus **namque** et Sydon civitates fuere gentilium que **quondam filiis israel in sorte** ceciderant. **Sed minime possesse** sunt **ab eis** quia habitatores eorum ejere non potuerunt. **In corde itaque maris site non facile ab** inimicis superari posunt, quia a vi maris tueantur. **In hac Tyro fuit Hiram potentissimus** regum qui ligna abiegna et lapides plurimos ad edificandum domum domini Salomoni regi prebuit. Contra hanc Tyrum multa vaticinatus est Ezechiel propheta.

Tyrus et Sidon civitates fuere gentilium, quae **quondam filiis Israel in sortem** datae sunt, **sed ab eis minime possessae**

In corde enim maris sitae, non facile ab hostibus capiuntur.

In hac Tyro fuit rex **Hiram potentissimus**, qui Salomonem in constructione domus domini juit.

Contra quam Ezechiel propheta multa locutus est.

Deinde annectit alium miraculum, qualiter exiens de finibus Tyri venerit per Sydonem ad mare Galileae. Tyrus **namque** et Sydon civitates fuere gentilium, quae quondam Paneas vocabantur, et cetera.

Respecte de la resta d'homilies dominicals estivals els testimonis inventariats permeten la recuperació total o parcial del text d'algunes d'homilies, o bé l'establiment de les variants característiques de les dues versions.

La llacuna en l'homilia 55 de l'homiliari G, per manca d'un foli del manuscrit, queda completada pel text de l'homiliari T.⁵⁴

L'homilia 68 representada al fragment R —dissortadament mancat dels primers i dels darrers paràgrafs de l'homilia— és de mal atribuir a alguna de les dues versions.⁵⁵ És el mateix que s'esdevé amb els altres dos fragments (V1, i V2) també procedents del bisbat de Vic, que testimonien les homilies 77 i 78. En canvi l'enigmàtic fragment VP respon a la versió α de l'homilia 69.

Són precisament les brevíssimes lectures dels breviaris les que ajuden a establir l'encapçalament de les homilies 77, 78 i 79, que resulten mal testimoniades per l'homiliari G. En el cas de l'homilia 77, els breviaris de Girona (Gb1 - Gb7) i de Solsona (SA) palesen l'omissió del segon paràgraf en l'homiliari G.⁵⁶ En l'homilia 78, que manca per llacuna al manuscrit G, l'*incipit* ens el restitueixen l'homiliari SC i el fragment V1 juntament amb tots els breviaris.⁵⁷ Una cosa semblant s'esdevé amb l'homilia 79, de la qual en el manuscrit G solament resta un full; el seu

54. Vegeu l'edició de textos, núm 3.

55. Vegeu l'edició de textos, núm 7.

56. Vegeu l'edició de textos, núm 9.

57. Vegeu l'edició de textos, núm 10.

incipit —més pròxim a Haimó que al Liverani italià— el coneixem gràcies al brevíssim homiliari capitular SC i a tots els breviaris.⁵⁸

2. LES HOMILIES DEL SANTORAL ESTIVAL

Tot i que desconeixem les festes del santoral integrades en la part estival del Liverani francocatalà, la recensió italiana ens ajuda a establir-ne i recuperar-ne algunes homilies que trobem testimoniades en l'homiliari catalanonarbonès.

En el cicle del santoral estival trobem una concordança unànime entre la tradició litúrgica de Girona (GB, G1, Gb1-Gb7), el leccionari de Serrateix (=SR) i el breviari de Lagrassa (=LG), mentre que el breviari de Solsona (=SA) segueix un altre model.

Les homilies recuperades fins ara corresponen a les festes del gran santoral estival: nativitat de sant Joan (n. 51), sant Pere (n. 53)⁵⁹ sant Llorenç (n. 61),⁶⁰ assumpció de la Mare de Déu (n. 62),⁶¹ i sant Miquel (n. 72).⁶² Com que totes elles figuren al Liverani italià, cridà l'atenció l'absència d'homilia francocatalana en la festa de la nativitat de la Mare de Déu. Tot i que aquesta festa podria mancar en el seu santoral, cal preguntar-se si hom no en prescindí per manca d'adequació a la perícopa evangèlica —l'homilia 66 del Liverani italià glosa la perícopa Mt 12, 46-50— i d'ací la presència de l'homilia compòsita «*Sanctus Matheus evangelista sic incipit evangelium*», sobre Mt 1,1, que trobem unànimement testimoniada.⁶³

Cal dir que d'algunes homilies recuperades no en coneixem més que els primers paràgrafs (n. 53, 61, 62 i 72) o simplement l'*incipit* com en l'homilia n. 51. Tanmateix totes manifesten les característiques pròpies de la recensió francocatalana, tal com ho exemplifica l'homilia 53 per a la festa de sant Pere (29 de juny), que al leccionari de Serrateix (SR) trobem assignada a la festa de la càtedra de sant Pere (22 de febrer):

SR

Conditor atque plasmator omnium non amittens invisibilia set assumens visibilia humanis obtutibus se ostendens per semetipsum mundum predicare voluit atque discipulos eligere, necnon et sua secreta eis patefacere.

Liverani italià⁶⁴

Conditor atque plasmator omnium **rerum Dominus**, non admittens invisibilia sed assumens visibilia humanis obtutibus se ostendens per semetipsum mundo predicare voluit atque discipulos eligere, necnon et sua secreta eis patefacere.

58. Vegeu l'edició de textos, núm 11.

59. Vegeu l'edició de textos, núm 1.

60. Vegeu l'edició de textos, núm 5.

61. Vegeu l'edició de textos, núm 6.

62. Vegeu l'edició de textos, núm 8.

63. Cf. ed. J. LEMARIÉ, *Le Bréviaire de Ripoll*, p. 199-200.

64. Ed. F. LIVERANI, *Spicilegium Liberianum*, p. 397.

Qui ideo discipulos eligere voluit ut per eorum predicationem vel doctrinam infirma mundi eligeret et forcia queque destrueret.

Denique cum circuiret mundum sicut textus evangelicus huiusmodi leccionis ostendit venit Ihesus in partes Cesaree Philipi. Cesareas tres esse legimus.

Prescius namque futurorum tales elegit discipulos, per quorum doctrinam vel predicationem, principes vel potestates mundi ad suam traheret fidem. Ex quibus beatissimum Petrum apostolum ad arcem romani destinavit imperii, ut quem primum omnium discipulum, magnificentiorem atque sublimiorem apostolatus acciperet dignitatem.

Denique cum circum**quaque per civitates et castella pergerent evangelium regni annuntiandum**, sicuti **presens** evangelii lectio **declarat**, venit in partes Cesaree. Cesaree **autem** tres esse legimus.

RECONSTITUCIÓ DE L'HOMILIARI ESTIVAL LIVERANI FRANCOCATALÀ

De l'inventari i de l'estudi realitzats fins ací n'ha resultat no solament un millor coneixement de la recensió francocatalana del Liverani utilitzada en l'homiliari catalanonarbonès, sinó també la reconstitució del canemàs de la part estival del seu model feta a partir de les fonts repertoriades més amunt. Heus ací la reconstitució.

(Liv-50) DOMINICA IIII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Dixit Ihesus discipulis suis: Estote misericordes sicut et Pater (Lc 6,36). Inter ceteras virtutes quas Dominus apostolis (ß) docuit et per apostolos nobis ... non veniet in conspectu dei omnis ypocrita.

α) Inter ceteras virtutes quas Dominus apostolis docuit et per apostolos nobis.

T, f. 88-91v. (Étaix, 74): (*Homelia venerabilis Bede presb.*).

Initium: LG; SA; SC (Étaix, 24).

ß) Inter ceteras virtutes quas Dominus apostolos et per apostolos nos docuit.

G, f. 110-117 (Étaix, 44).

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb6, Gb7.

Lacuna in Gb5.

(Liv-51) IN NATALE SANCTI IOHANNIS BAPTISTAE

In illo tempore Helisabeth impletum est tempus pariendi et peperit filium (Lc 1,57). HOMELIA LECTIONIS EIUSDEM. Non solum in scripturis sacris opera et virtutes sanctorum plena sunt misteriis, sed etiam ipsa verba per que scribuntur aliquociens a misteriis non vacant. Quod evangelista natiuitatem precursoris Christi describens in capite huius lectionis manifestavit cum a verbo complecionis cepit dicens: Helisabeth impletum est tempus pariendi et peperit filium. [...].

Initium: lectio VIIª tantum in Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb6, Gb7.

Lacuna in GI, Gb5, SR.

(Liv-52) DOMINICA V POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Cum turbe irruerent ad Iesum ut audirent verbum Dei et ipse stabat secus stagnum Genesareth (Lc 5,1). Descripturus sanctus Luchas evangelista miraculum Domini ... tanquam umbra vel avis cum transvolat pertransissent.

G, f. 117-123v. (Étaix, 45); T, f. 91v.-95. (Étaix, 75): (*Homelia lectionis eiusdem venerabilis Bede presb.*).

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb6, Gb7; SA; SC (Étaix, 25).

Lacuna in Gb5.

LG, incipit ex corpore: *Spiritualiter, per hoc mare.*

(Liv-53) IN FESTO SANCTI PETRI APOSTOLI

Venit dominus Ihesus in partes Cesaree Philippi, et interrogabatur discipulos suos dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis (Mt, 8,27). Conditor atque plasmator omnium, non amittens invisibilia set assumens visibilia ... Luchas evangelista faciens ait: Anno quinto decimo imperii Tiberii Cesaris procurante Poncio Pilato preside. [...].

Initium tantum: SR, f. 26v., (in Cathedra Sancti Petri).

(Liv-54) DOMINICA VI POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Dixit Ihesus discipulis suis: Amen amen dico vobis, nisi abundaverit iusticia vestra plus quam scribarum et phariseorum non intrabitis in regnum celorum (Mt 5,20). Textus evangelicus commemorat superius qualiter Dominus inter precepta quae docuit ... Ita et homo ubi ceciderit ibi erit sive in infernum sive in regnum Dei.

G, f. 123v.-127v. (Étaix, 46); T, f. 95-97v. (Étaix, 76): (*Omelia venerabilis Bede presb.*).

Initium: Gb2, Gb3, Gb6, Gb7; LG; SA f. 292v.: *Omelia sancti Augustini episcopi de eadem lectione*; SC (Étaix, 26).

Gb1 et Gb4 incipiunt post capite: *Adveniente ergo plenitudine temporis.*

Fragmentum: V2.

Lacuna in Gb5.

(Liv-55) DOMINICA VII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Cum turba multa esset cum Ihesu nec haberent quod manducarent, convocatis discipulis ait illis: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducant (Mc 8,1). Creberrime quippe in evangelio utraque Domini natura nobis commendatur ... fortitudinem atque iusticiam quibus nichil est utilius in vita hominis.

T, f. 97v.-100v. (Étaix, 77): (*Omelia eiusdem lectionis venerabilis Bede presb.*); G, f. 127v.-132v. sed deest folium unum (Étaix, 47).

Initium: Gb1 incipit: *Qui enim per divinitatis potenciam universum mundum gubernat et regat, creberrime quippe...*; Gb2, Gb3; Gb4 incipiunt: *Qui enim per divinitatis potenciam universum mundum gubernat et regat, creberrime quippe...*, Gb6, Gb7; LG; SA f. 292v.: (*Omelia sancti Augustini episcopi de eadem lectione*); SC (Étaix, 27).

Lacuna in Gb5.

(Liv-56) DOMINICA VIII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Dixit Ihesus discipulis suis: Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium intrinsecus autem sunt lupi rapaces (Mt 7,15). Conditor mundi Dominus providens pravam doctrinam hereticorum (ß) necnon et falsorum catholicorum perfidiam ... Nam et Dominus discipulis ait: Si scitis hec beati eritis si feceritis ea.

α) Conditor mundi Dominus providens pravam doctrinam hereticorum.

T, ff. 100v.-103 (Étaix, 78): (*Homelia leccionis eiusdem venerabilis Bede presb.*).

Initium: LG; SA; SC (Étaix, 28).

ß) Conditor mundi Dominus providens pravam hereticorum doctrinam.

G, f. 132v.-137 (Étaix, 48).

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb6, Gb7.

Lacuna in Gb5.

(Liv-57) DOMINICA IX POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Dixit Ihesus discipulis suis: Homo quidam erat dives qui habebat villicum (Lc 16,19). Sollerter namque in scripturis sacris adtendendum est ... et militibus Christi hoc ecclesie quoadunare non cessavit.

G, f. 137-143. (Étaix, 49); T, f. 103-106v. (Étaix, 79): (*Homelia leccionis eiusdem venerabilis Bede presb.*).

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb6, Gb7; LG; SA; SC (Étaix, 29).

Lacuna in Gb5.

(Liv-60) DOMINICA XI POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Dicebat Ihesus ad quosdam qui in se confidebant tamquam iusti, et aspernebant ceteros parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum ut orarent, unus phariseus et alter publicanus (Lc 18,9). Cum enim (ß) Dei Filius in essentia divinitatis esset equalis Patri ... sed etiam bene facientes vitam eternam consequentur. Amen.

α) Cum enim Dei Filius in essentia divinitatis esset equalis Patri.

Initium: SA, SC (Étaix, 30).

LG incipit post capite: *In multis locis scripture sacre.*

ß) Cum Dei Filius in essentia divinitatis esset æqualis Patri.

G, f. 143-147. (Étaix, 51).

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb6, Gb7.

Lacuna in Gb5.

(Liv-61) IN FESTO SANCTI LAURENTII

Dixit Ihesus discipulis suis: Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet (Jo 12,24). Clemens et pius Dominus noster incomprehensibili misericordia, frequenter in scripturis ... qui in tenebris et umbra mortis eramus, impleto vaticinio Isaye: Populus gentium qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam. [...].

Initium: lectio VII^a tantum in festo sancti Narcisi episcopi in GB f. CLXV-CLXVv., Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb6, Gb7; GI, f. 266v.-267 (lectio VII^a tantum in festo sancti Dalmacii).

Lacuna in Gb5.

(Liv-62) IN ASSUMPTIONE SANCTE MARIE

Intravit Ihesus in quoddam castellum et mulier quidam nomine Martha excepit illum in domum suam (Lc 10,38). Adveniens itaque conditor mundi pro redempcione generis humani ... quia animus in contemplatione positus et totus in unus collectus, nichil aliud desiderat, nisi Domino contempletur. [...].

Initium: lectio VII° tantum in Gb1, Gb2, Gb3; Gb5, Gb6, Gb7; LG; SC (Étaix, 67).

GB et Gb4 incipiunt ex corpore: *Spiritualiter autem castellum hoc quod dominus ingressus est.*

Lacuna in GI, SR.

(Liv-63) DOMINICA XII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Exiens Ihesus de finibus Tyri venit per Sydonem ad mare Galilee inter medios fines Decapolios (Mc 7,37). Evangelica lectio supra commemorat qualiter Dominus filiam mulieris cananitidis liberavit ... Contra hanc Tyrum multa vaticinatus est Ezechiel propheta. [...].

Initium tantum: LG; SA.

(Liv-64) DOMINICA XIII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Dixit Ihesus discipulis suis: Beati oculi qui vident que vos videtis (Lc 14,26). In capite huius lectionis queritur quare Dominus beatificaverit ... et diligendo Deum et proximum, vitam eternam consequeris.

G, f. 150v.-156 (Étaix, 53).

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7; SA; SC (Étaix, 32).

LG omittit.

(Liv-65) DOMINICA XIII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Dum iret Ihesus in Iherusalem transibat per mediam Samariam et Galileam. Et cum ingrederetur quoddam castellum occurrerunt ei decem viri leprosi (Lc 17,11). Domino (ß) namque predicante et signa miraculaque faciente ... Vade et secundum fidem tuam fiat tibi.

α) Domino namque predicante et signa miraculaque faciente.
Initium: LG; SA; SC (Étaix, 33).

ß) Dominus namque predicans et signa miraculaque faciens.
G, f. 156-161 (Étaix, 54).
Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7.

(Liv-67) DOMINICA XV POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Dixit Ihesus discipulis suis: Nemo potest duobus dominis servire (Mt 6,24). Divina lectio supra (ß) commemorat qualiter docuerit Dominus fideles suos ... que preparavit Deus diligentibus se.

α) Divina lectio supra commemorat.
Initium: LG; SA; SC (Étaix, 34).

ß) Divina lectio commemorat.
G, f. 161-166v. (Étaix, 55).
Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7.

(Liv-68) DOMINICA XVI POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Ibat Ihesus in civitatem que vocatur Naym et ibat cum eo discipuli et turba copiosa (Lc 7,11). Miracula Domini et salvatoris nostri sic sunt in veritate accipienda ... eo suo exemplo plures ad penitentiam provocat.

G, f. 166v.-172 (Étaix, 56).
Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7; LG; SA.
Fragmentum: R.

(Liv-69) DOMINICA XVII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Cum intraret Ihesus in domum cuiusdam principis phariseorum sabbato manducare panem observabant eum. Et ecce homo quidam ydropicus erat ante illum (Lc, 14,1). Veniens quippe (ß) Dei Filius in orbem non solum cum phariseis et publicanis phari dignatus est ... ut nos exaltet in tempore visitationis.

α) Veniens quippe Dei Filius in orbem.
Initium: SA; SC (Étaix, 35); VP.
LG incipit post capite: *Sepe enim miraculum.*

ß) Veniens Dei Filius in orbem

G, f. 175-178v. (Étaix, 59).

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7.

(Liv-71) DOMINICA XVIII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Accesserunt ad Dominum Ihesum pharisei et interrogavit eum unus ex eis legis doctor temptans eum et dicens: Magister quod est mandatum magnum in lege (Mt 22,34). Ab initio dominice (ß) predicationis, scribarum et phariseorum talis voluntas fuit ... quoniam super omnia bona sua constituet eum.

α) Ab initio dominice predicationis.

Initium: SA; SC (Étaix, 36).

LG incipit post capite: *Quia audierant pharisei.*

ß) Ab inicio nempe Domini predicationis.

G, f. 178v.-187 (Étaix, 60).

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7.

(Liv-72) IN FESTO SANCTI MICHAELIS ARCHANGELI

Accesserunt discipuli ad ihesus dicentes: Quis putas maior est in regno celorum? (Mt 18,1). Quocienscumque (ß) legimus discipulos de ordine apostolatus inter se contendisse et supremum locum quesisse ... nisi conversi fueritis et efficiemini sicut parvuli non intrabitis in regnum celorum. [...].

α) Quocienscumque legimus discipulos de ordine apostolatus.

Initium: SR, f. 87v.-88; LG.

ß) Quocienscumque enim legimus

Initium: GB f. LXXXIIV. (in festo Sancti Raphaelis); Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5,

Gb6, Gb7 (in festo sancti Michaelis).

(Liv-73) DOMINICA XIX POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Ascendens Ihesus in naviculam transfretavit et venit in civitatem suam (Mt 9,1). Ihesu Christi domini et salvatoris nostri miracula ... et multum rogabant eum demonia, ne ea mitteret in abisum.

G, f. 187-191 (Étaix, 61).

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7; SA; SC (Étaix, 37).

LG incipit post capite: *Spiritualiter; paraliticus iste.*

(Liv-77) DOMINICA XXII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Dixit iesus discipulis suis parabolam hanc. Simile est regnum celo-

rum homini regi qui voluit ratione ponere cum servis suis (Mt 18, 23). Usitata res fuit siris et maxime palestinis ut ad omnes sermones suos parabolas iungerent ... sed ut magis convertatur. Nam et servus qui debitor. [...].

G, f. 191-192v. (Étaix, 63) desinit mutilus.

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7; S, SA f. 303v.: *Omelia eiusdem lectionis ex commentario Claudii*; SC (Étaix, 39).

LG incipit post capite: *Homo iste rex, Deus pater est.*

Fragmentum: V1.

(Liv-78) DOMINICA XXIII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Abeuntes pharisei consilium inierunt ut caperent Ihesum in sermone (Mt 22, 15). Ab eo tempore quo totius mundi monarchia sub unius hominis principatu redacta est ... Ergo predicante Domino et salvatore nostro, contentio magna inter iudeos orta fuerat propter redditionem census.

Initium V1 (desinit mutilus).

Initium tantum: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7; SA; SC (Étaix, 40).

LG incipit post capite: *Predicante Domino et salvatore nostro.*

(Liv-79) DOMINICA XXIII POST (OCTABAS) PENTECOSTEN

Loquente Ihesu ad turbas, ecce princeps unus accessit et adoravit eum dicens: Domine filia mea modo defuncta est; sed veni impone manum tuam super eam et vivet (Mt 9,18). Inter omnia miracula que Dominus Ihesus Christus per semeditpsum in terris operatus est. [...].

Initium: Gb1, Gb2, Gb3, Gb4, Gb5, Gb6, Gb7; SA; SC (Étaix, 41).

LG incipit: *Inter omnia miracula que Dominus noster.*

Fragmentum: G (Étaix, 64).

EDICIÓ DE TEXTOS

No es tracta ací de donar una edició crítica d'homilies sinó de posar a l'abast del lector les homilies recuperades més disperses, o bé aquelles altres que han estat objecte d'un esment especial en les pàgines precedents.

1

Liverani francocatalà 53

(Solsona, Museu Diocesà. ms. 3, f. 26v.-27)

<IN FESTO SANCTI PETRI APOSTOLI>

SECUNDUM MATHEUM. *In illo tempore. Venit dominus Ihesus in partes Cesaree Philippi, et interrogabatur discipulos suos dicens: Quem dicunt homines esse filium hominis* (Mt 16,13). Et reliqua.

Conditor atque plasmator omnium non amittens invisibilia set assumens visibilia humanis obtutibus se ostendens per seipsum mundum predicare voluit atque discipulos eligere, necnon et sua secreta eis patefacere. Qui ideo discipulos eligere voluit ut per eorum predicationem vel doctrinam infirma mundi eligeret et forcia queque destrueret. Denique cum circuiret mundum, sicut textus evangelicus huiusmodi leccionis ostendit, venit Ihesus in partes Cesaree Philippi. Cesareas tres esse legimus. *LECTIO X.* Unam in Capadociam, que est metropolis civitas. De qua Luchas mencionem facit ita scribens: *Et descendens Cesaream salutavit ecclesiam.* Cesarea autem Palestina ipsa est quam Herodes rex Judee nobilius edificavit in litore maris magni, fortiterque contra vim maris munivit, et in honorem Tiberii Cesaris, Cesaream appellavit, que prius Pyrgos vel turris Stratonis dicebatur, in qua eciam templum miro opere construxit. Cujus pavementum vario marmore decoravit, in qua postea nepos eius Herodis ab angelo est percussus, eo quod non dedisset honorem Deo consumptus a vermibus expiravit. *LECTIO XI.* Ibi et Cornelius babtizatus est, et Agab zona Pauli alligatus. /f. 27/ In qua domus quattuor filiarum Filippi virgines prophetantes actenus sepultura monstrantur. Tertia vero Cesarea est Philippi, cujus hoc evangelium meminit esse Tetrarcha ad radices montis Libani; ibi duo fontes oriuntur, quorum unus vocatur Ior et alter Dan simulque conjuncti unum efficitur nomen, set tamen a pluribus una esse creditur. *LECTIO XII.* Statim enim ut ad radices montis Libani oritur, lacu terre absorbetur, et post aliquantulum spacii terre ebullire videtur, et dicitur Dan. Nam quidam volentes probare utrum unum essent, primo paleas iactaverunt, et statim in secundo eas invenerunt. Ibi namque Filippus civitatem edificavit in honore Tiberii Cesaris, et est in provincia Fenicis appellavitque eam Cesaream, que olim Paneas vocabatur. Iste nempe Filippus frater fuit Herodis sub quo Dominus passus est cuius mentionem Luchas evangelista faciens ait: *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cesaris procurante Poncio Pilato preside.*

Liverani francocatalà 54

(París, Bib. Nat., ms. lat. 3806, f. 123v-127v.)

DOMINICA VI POST PENTECOSTEN

Leccio sancti evangelii secundum matheum. In illo tempore. Dixit ihesus discipulis suis. Amen, dico vobis, nisi habundaverit iusticia vestra plus quam scribarum et phariseorum, non intrabitis in regnum celorum (Mt 5, 20-26). Et reliqua.

Textus evangelicus commemorat superius qualiter dominus inter precepta quod docuit esse tenenda dixerat: *Nolite putare quia non (sic) veni legem solvere aut prophetas; non veni solvere, sed adimplere. Omne enim quod legitur, salvum custoditur. Quod vero solvitur, ammittitur. Ergo non veni minuere, sed adimplere.* Omnia enim misteria quę de domino in lege antepredicta sunt, omnia per ipsum et in ipso completa sunt. *Amen quippe dico vobis, donec transeat cęlum et terram, iota unum aut unus apex non preteribit a lege, donec omnia fiant. Dico autem vobis quicumque solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno celorum.* Deinde vero ut ostenderet, in quo legem solvere venerat, adiungit hoc quod in capite huius lectionis audivimus. *Amen dico vobis nisi habundaverit iusticia vestra plus quam scribarum et phariseorum, non intrabitis in regnum celorum.*

Adveniente ergo plenitudine, in quo deus pater filium suum misit, pro redemptione generis humani, omnes quotquot per eius incarnationem sunt redempti, eos ad culmen veritatis provocare volens, eorum iusticiam super scribarum et phariseorum refferri precepit. Et quia lex neminem ad perfectionem perduxit, sicut paulus apostolus dixit: *Finis legis christus, ad iusticiam omni credenti.* Ideo voluit dominus, ut ipsi suam iusticiam super scribarum et phariseorum preferrent, et ideo dicit: *Nisi habundaverit iusticia vestra.*

Qui putant precepta veritatis testamenti, magis austeriora esse quam novi, discant ex presenti lectione suam ignorantiam confiteri; pariterque intellegant precepta veteris testamenti multo minus austeriora esse quam novi. Precepta vero novi testamenti, tanto gloriosa et excellentiora, quanto non per servum, sed per ipsum dominum sunt data.

In veteri itaque testamento precipitur: *Non adulterabis uxorem proximi tui.* In novo autem: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mecatus est eam in corde suo.* In veteri testamento precipitur aliena non rapere; in novo, propria iubemur largiri. In veteri precipitur, oculum pro oculo, dentem pro dente; in novo non resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, prebe illi et alteram. In veteri precipitur, diliges amicum tuum, et hodie habebis inimicum tuum; in novo,

diligite inimicos vestros, bene facite his qui hoderunt vos. Et orate pro persequentibus et calumpniantibus vos. In veteri precipitur, non occides. Hic autem dicitur: quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Et ideo precepta novi testamenti, tanto sunt gloriosiora et honoratiora quanto spiritualia. Dignum quippe erat, ut in carnali poulo carnalia precepta darentur, in qua carnalia peccata researent.

Spirituales vero discipuli, spiritualiter erant instruendi. Unde et dominus clamans agebat. Nisi habundaverit iusticia vestra, plus quam scribarum et phariseorum. Illorum vero iusticia est, qui intraturi sunt in regno celorum, non solum coram hominibus, sed etiam coram deo iusti apparere studeant et esse, ut maiora legis pretermitterent, minora quoque observarent. Illorum autem iusticia est, qui intraturi sunt in regno celorum, non solum minima, sed etiam maiora precepta legis, secundum possibilitatem adimplere. Audistis quia dictum est antiquis: non occides. Antiquis, populum iudeorum dicit, qui ex antiquo tempore per moysen legem acceperat, in qua scriptum erat, ut si quis occideret, et ipse occideretur. Ego autem dico vobis. Ac si diceret. Ego novus homo, qui nova precepta dedi mundo; novis hominibus preceptum novum do, quia omnis <qui> irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Sicut enim in veteri testamento homicidium dampnatur, ita quoque et in novo ira resecaur. Ibi qui homicidium perpetrasset, reus erat homicidii. Hic qui iracundia tenet contra fratrem, homicidii est reus.

In quibusdam codicibus invenitur, qui irascitur fratri suo sine causa, quod absurdum esse videtur. Radendum est sine causa. Quia sive cum causa sive sine causa aliquis fratri irascitur, culpe reus tenetur. Quod autem ait apostolus. Ira viri, iusticiam dei non operatur. Cogita itaque iram vincere ut non pervenias ad opus. Supera iram et non admittens homicidium. Nam kaini commonitus a domino, si adquevisset, non admisisset parricidium. Ergo quia iubemus precutienti maxillam aliam prebere, atque maledicentes nobis benedicere, et pro persequentibus orare, nimirum omnis occasio iniuriantis, a nobis auferetur.

Qui autem dixerint fratri suo «racha», reus erit concilio. «Racha», nec grecum est nec latinum; sed totum hebreum. Dicitur enim apud grecos, chenos, inanis vel vacuus, quem nos absque cerebro, idest sine sensu nuncupare possumus. Quidam vero latinorum a greco vocabulo ethimologiam huius verbi trahentes, racha interpretati sunt. «Pannus» itaque grece, «racha» dicitur. Sed quia latinus interpres, vim et proprietatem verbi hebrei exprimere non valuit, ipsum verbum hebreum posuit, quod nos melius intelligere possumus «racha» sermonem esse [ratum] Èmotum[~] animi ad iracundiam promoventis. Sicut sunt quedam interectiones apud gramaticos, ut verbi gratia, dicitur a cadente «at, at»; Èab irascentem «hem»[~]; ab ammirante «papcet»; a dolente «Èh[~]eu»; a gaudente «eua»; et cetera Èhiis[~] similia.

Qui autem dixerit fatue, reus erit gehenne ygnis. Gehenne enim nomen in veteris libris non invenitur. Ponitur itaque hoc nomen primum a

salvatore in evangelio, cum dicitur: Eum timete qui potest corpus et animam mittere in gehennam ygnis. Fuit enim vallis filiorum ennon prope iherusalem, et propter spurciciam vel culturam idolorum appellabatur gehennon, eo quod multitudo cadaverum mortuorum ibi interfecti sint. Compositum est hoc nomen ex «ge», et «non». Et ideo hoc nomen gehenne sive mortalitas exprimitur, cum a salvatore dicitur: Qui autem dixerit fatue, reus erit gehenne ygnis. Quis salvus esse poterit?. Aut quis tam idoneam habens conscientiam, ut non meminet se vel leviter aliquando fratri suo dixisse fatue?. Sed sciendum est quia pro diversorum qualitatibus peccatorum, varias posuit retributiones penarum. Graviusque dicere fatue, quam racha et irasci.

Notandum vero quia in primo loco unum posuit, videlicet iram. In secundo autem iram et sermonem motum animi ad iracundiam promoventis. In tercio tria: iram et contumeliam, sermonemque inhonestum. Et ideo unum dixit reum iudicio, alium reum concilio, alium vero reum gehenne ygnis. In iudicio enim [h]is qui iudicatur locum habet deffendendi, et aliquando liberari solet, sive iuste sive iniuste. In concilio autem iam tractatur quomodo [h]is qui reus est dampnetur, [?] Èet~ is aliquando liberari solet. In gehenna vero quis positus, nullum locum habet evadendi vel excusandi; et ideo sicut gravius est reum esse gehenne ygnis, quam reum concilio, et reum concilio, quam reum iudicio, ita quoque gravius est dici «fatue» quam «racha» et irasci. Propter quod qui [in] fratri contumeliam non vult inferre, necesse est ut ab ira se absteineat. Quia sicut ait apostolus: ira viri iusticiam dei non operatur. Unde salomon ait: Ira in sinu stulti requiescit et ne duram sententiam dominus protulisse videretur in eo quod ait: Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehenne ygnis.

Malum discordiæ bono reconciliationis temperavit dicens: Si offers munus tuum ad altarem, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum. Ac si diceret. Si volueris munera tua deo offerre, et memineris te in malo fratrem tuum lesisse, aut in opere aut in sermone, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum. Neque enim munera inplacabilem habueris.

Notandum vero quod Ènon~ ait: Si tu habes aliquid adversus fratrem tuum, sed si frater tuus habet aliquid adversum te, ut durior reconciliationis tibi imponatur necessitas. Si enim tu leseris fratrem tum, ille habet aliquid adversum te. Su autem ille te leserit, tu habes aliquid adversus eum. Sed et fortassis dicit aliquis: Numquid ergo si leserit me frater meus, ego veniam petere debeo?. Non. Si enim ille reatum suum non recognoverit, et veniam petere noluerit, amitte spirituales personas qui eum ad humilitatis satisfactionem provocet. Quia si in fratrem inpacificus fueris, pacis hostiam domino offerre non poteris. Quod si ita vecors et superbus atque incorrigibilis fuerit, ut per aliorum exortationem rea-

tum suum noluerit recognoscere, tu ei propter deum ex corde dimitte, veniam tamen non est necesse petere. Si autem et tu leseris fratrem tuum, et ille in longinquis regionibus fuerit, ut per presentiam corporalem ad eum venire non queas neque ei veniam petere, dum veniam petis, illum in corde dilige, et hæc faciens munera tua securus deo offerre poteris. Propter illud quod dominus ait: Cum stas ad orandum, dimitte si quid habetis in corde adversus aliquem. Pergendum est ergo ad reconciliationem cum in mente venerit, quod nos forte fratrem in aliquo lesimus. Pergendum, autem non pedibus corporis sed motibus animi, ut te humili affectu prosternas fratri, ad quem cara cogitatione currens in conspectu eius cuius munus oblaturus est. Spiritualiter autem templum nostrum interior homo est, altare fides, munus prophetia, doctrina, oratio, ymni, psalmi. Et si quid tale aliud spiritualium donorum aliquid occurrerit, ita enim si presens sit poteris eum non simulato animo linire atque in gratiam revocare veniam postulando. Si hoc prius coram deo feceris pergens ad eum non pigro motu corporis, sed celerrimo dilectionis affectu. Atque inde veniens, idest intentionem revocans, ad id quod agere ceperas offerre munus tuum.

Unde et dominus in evangelio ait: Esto consentiens adversario tuo cito dum es in via cum eo, ne forte trahat te inimicus tuus iudici, et iudex tradat te ministro, et in carcere mittaris. Adversarius enim noster, sermo dei intelligitur. Qui recte adversarius dicitur, non quod contrarius sit nostre salutis, sed quia contradicit nostre carnali voluntati. Verbi gratia. Carnalis delectatio, pertrahere cupit ad adulterium. Contrarius autem tibi sermo dei clamat: Adulteri regnum dei non possidebunt. Et apostolus: Fornicatores et adulteros iudicabit deus. Si ergo audita Èh̃ac voce, viceris carnalem delectationem, idest ardorem libidinis, freno continenti restrinxeris, concordasti cum adversario tuo in bono tuo. Via autem presens est vita. In via autem cum adversario nostro concordare iubemur, quia post mortem nec audiendi verbum dei nec emmendandi locus erit. Minister autem cui tradendus dicitur {h}is, qui cum adversario suo concordare noluit, diabolus intelligitur qui super eos ministerium accipit iuste dampnationis, qui sponte se tradiderunt prave operationi. Carcer autem infernus est, ubi vermes sunt qui non moriuntur.

Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem. Sicut enim ternum regnum preparatum est sanctis, ita et æternum supplicium reprobis. Domino dicente: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Hinc per Salomonem dicitur: Lignum in qua parte ceciderit, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi erit. Ita et homo ibi ceciderit ibi erit, sive in infernum, sive in regnum dei.

Liverani francocatalà 55

(París, Bib. Nat., ms. lat. 3806, f. 127v.-132v., [completada amb Tarra-gona, Bib. Púb. ms. 139, f. 97v.-98])

DOMINICA VII^A POST PENTECOSTEN

Lectio sancti evangelii secundum marchum. *In illo tempore. Cum turba multa esset cum ihesu nec haberent quod manducarent, convocatis discipulis ait illis. Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent* (Mc 8,1). Et reliqua.

Creberrime quippe in evangelio utraque domini natura nobis comendatur: divina scilicet et humana. Divina, qua ante secula deus est. Humana, qua in fine seculorum homo fieri dignatus est. Bis namque in sacro eloquio legimus turbas ab eo esse refectas. Qui enim per divinitatis potentiam universum mundum gubernat et regit ac reficit, veniens in mundum nostramque huma[n]itatem assumens, semel et iterum per semedipsum ex paucis panibus multitudinem hominum saciare voluit. Denique inter utramque lectionem hoc distare videtur, quia in illa refectione que ex quinque panibus facta est quinque milia hominum satiati sunt. In ista vero ex septem panibus quatuor milia refficiuntur. In illa super fenum discubuisse leguntur in hac super terram. Ibi discipuli dominum comonuisse dicuntur ut dimitteret turbas emere sibi necessaria dicentes: Desertus locus est, et ora preteriit, dimitte turbas, ut euntes in castella emant sibi escas. Hic vero ipse dominus ad misericordiam promovetur, ibi ex quinque panibus duodecim cophini fragmentorum remanserunt. Hic autem ex septem panibus, septem sporte sustolluntur. Unde non inmerito per illam refectionem que ex quinque panibus facta est iudeorum populus designatur, qui quinque libros moysi ad suam eruditionem acceperunt. Per hanc vero, que ex septem panibus facta memoratur, gentilis populus designatur, qui per septiformem gratiam spiritus sancti gubernatur, regitur atque refficitur. Turbas nempe hic, omnes gentes intellegere possumus. Iuxta illud psalmiste: Omnes gentes quascumque venient fecisti et adorabunt coram te domine, et magnificabunt nomen tuum. Hinc et ysaias propheta: Venient ad eum omnes gentes. Turba quidem qui ad dominum veniebat, dum aude verbum dei audire desiderabat, fame fatigari cepit. Sed postquam dominus intente cibum spirituales querere vidit, et corporali reficere voluit. Quod in hoc loco manifestatur cum dicitur: Convocatis discipulis ait illis: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent. Iure itaque in illa refectione que ex quinque panibus facta est per qua populus iudeorum diximus figurari dominum comonuisse refferuntur, ut dimitteret turbas emere sibi /f. 98/ necessaria, quia populus iudaicus ante adventum domini, patriarchas et prophetas intercessores ha-

buit. In hac vero tempore dominus misericordiam promovetur, scilicet quia gentilis populus non suis meritis, nec aliquo interveniente, sed sola gratuita dei miseratione salvatus est. Testante paulo apostolo qui ait: Gratia dei salve facte sunt gentes. Et ideo bene a domino dicitur: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent. Triduo namque dominum sustinent, qui sanctam individuatque trinitatem, patris scilicet et filii et spiritus sancti, recto corde confitentur; sive certe triduo dominum sustinent, qui tres principales virtutes habent, spem videlicet, fidem et karitatem. De quibus apostolus: Maneant in nobis fides, spes et karitas. Vel certe triduo dominum sustinent, qui sensum memorie et intellectum cogitatione, voluntate et opere in dei servitio desudant. Aliter: Per illos enim qui triduo dominum sustinent illi figurantur qui sub tria tempora fuerunt. Scilicet ante legem, sub lege et] /f. 128/ sub gratia et per bona opera deo placere studuerunt.

Nec habent quod manducent. Non enim habent quod manducent, quia dulcedinem eterne legis que in ea latebat nullus aperire poterat, usque dum dominus venit qui eam reseravit. Sic enim scriptum est per prophetam. Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis.

Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. Noluit ergo dominus turba ad se venientem ieiunam in domum suam dimittere, ne deficeret. Per hanc turbam, omnis numerus electorum intelligitur, quorum dominus celestis patria est. Ad hanc domum festinabat ille qui dicebat: Unum autem quæ retro sunt oblitus, ad ea quæ in antea sunt me extendens. Sequor ad bavium vocationis dei. Ad hoc namque primus homo conditus fuit, ut si non peccaret aliquando absque morte corporis ad vitam perveniret perpetuam. Per viam quippe presens vita intelligitur. Quamdiu enim in hac vita sumus, in via stamus, et nondum ad patriam pervenimus. Dominus autem turbam ieiunio fatigatam reficit, ne deficeret in via, quia preceptis suis obtemperantes, in presenti vita ne recto tramite deviet, pabulo verbi divini saciat. Sicut enim moritur corpus sine cibo corporali, itaque moritur anima si non alatur dei verbo. Quod cibo refici desiderabat ille, qui dicebat: Dominus pascit me et nichil mihi deerit in loco pascuæ ibi me collocavit.

Quodam autem ex eis de longe venerunt. Iusta litteram ita est, quia predicante dei filio, non solum de propinquis regionibus, verum etiam et de longinquis ad eum confluebant. Non solum ex iudeis, sed etiam ex gentibus. Allegorice igitur per illos qui de prope venerunt, iudei intelliguntur. Qui quasi prope erant quando legem et cognitionem dei habebant, eiusque precepta observabant. Per illos qui de longe venerunt, gentiles figurantur, qui Ède longe venerant quando precepta vite contempnentes, a deo recesserant. De longe namque venerunt, quando ydola aurea et argentea opera manuum suarum quæ sibi fecerant relinquentes, ad verum deum conversis. Ad illum scilicet, de quo apostolus paulus ait: Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum. Sive certe unusquisque de prope venit, qui ab ipsa infantia vel puericia in servitio dei se

manere studet. De longe venerunt, qui in senectute ad dominum convertuntur. Sed nec talibus dominus dominus veniam vel cibum abnegat, qui ait per prophetam: Vivo ego dicit dominus. Et iterum: Peccator in quacumque die conversus fuerit et ingenuerit, omnia peccata eius in oblivione ponuntur. Et alibi: Numquid oblivisci potest mulier infantem suum?. Nec non et in evangelio: Non est opus sanis medicus, sed qui infirmi sunt. Et iterum: Non veni vocare iustos sed peccatores ad penitentiam indagare.

Et responderunt ei discipuli sui: Unde istos poterit quis hic satiare panibus in solitudine?. In hoc loco sancti apostoli ex ipsis suis verbis modicitatem fidei iudeorum designant. Qui cernentes dominum in humanitate positum, lassentem, dormientem, et cetera his similia quæ ad humanitatem pertinet sustinere, videntes parvum numerum apostolorum non crediderunt quod per eorum predicationem, salva esse posset multitudo gentium. Fragilitate carnis gravati apostoli, non adhuc perfecte divinitatem christi intelligebant, quando eo presente, qui edidit panem de terra et vinum qui letificat cor hominis, ex paucis panibus multitudinem hominum posset saciare dubitabant. Sed dominus non solum ut dubitationem discipulorum auferret, verum etiam ut turbam ieiunio fatigatam reficeret, miraculum sive deitatis ostendere voluit.

Unde interrogans eos ait: Quot panes habetis?. Non ideo discipulos salvator interrogavit, ut aliquid indigeret discere ab eis, qui omnia scit ante quam fiant, ante cuius oculos nuda et reperta sunt omnia. Sed ideo eos interrogavit, ut ex sua interrogatione, et illorum responsione eorum dubitationem auferret. Qui dixerunt, septem. Pulcre in ministeriis ecclesiæ, septem panes fuisse referuntur. Septenarius quippe numerus, sacratissimus est, quia ecclesia per septiformem gratia sancti spiritus gubernatur, regitur atque reficitur. Vel certe septem sunt dona spiritus sancti, quæ dona in domino nostro ihesu christo requieverunt, sicut ysaïas propheta dicit: Et requievit super eum spiritus timoris domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus concilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replevit eum spiritus timoris domini. Quæ etiam suis participibus contulit, sicut paulus apostolus dicit: alii quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientie, alii operatio virtutum, alii prophetiæ, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.

Et precepit turbe discumbere super terram. In alia refectione scriptum est, quia super fenum discubuerunt. Per fenum quippe, carnalis delectatio figuratur et iure super fenum discubuisse leguntur, quia iudæicus populus ad hoc lege acceperat, ut in ea carnalia peccata resecaret. Hic autem super terram discubuisse dicitur, quia populus gentilis ad tantam perfectionem venit ut non solum per gratiam spiritus sancti carnalia peccata resecaret, set etiam mundo cum suis concupiscentiis abrenuntiret. Iuxta illud quod dominus in evangelio ait: Nisi quis abrenuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

Et accipiens septem panes, gratias agens, fregit, et dabat discipulis suis, ut apponerent et apposuerunt turbe. Iam enim superius per septem panes septiformem gratiam spiritus sancti diximus figurari. Accepit ergo ihesus panes, gratias agens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, quando post resurrectionem suam, apparens eis, insuflavit et dixit eis: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt. Illi autem apposuerunt turbe, quando gratia spiritus sancti corroborati perfecti predicaverunt ubique, deo cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis. Gratias autem egit deo patri, non quod aliquid peteret a patre, qui omnia postulata dat cum patre, sed ut ostenderet nobis omnia bona et sanctis de cœlis a deo esse petendi, iusta illud iachobi apostoli: Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum.

Et habebant pisciculos paucos, et ipsos benedixit et iussit aponi. Pulcre autem in illa refectione, quæ ex quinque panibus facta est, duo pisciculi fuisse dicuntur. Hic autem infinitus numerus ostenditur, quia ad comparationem illorum qui ex populo iudeorum *Ēad dominum ... infinitus ...* gentili ad fidem venit. Domino in evangelio dicente: Multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum abraham et ysahac et iacob in regno celorum. Per pisces namque sancti intelliguntur, quia sicut pisces quo amplius ab undis tunditur, eo amplius crescit, ita quoque et sancti in presenti seculo positi, quo plus tribulationibus et angustiis attriti fuerint, eo amplius in virtutibus perficiunt dicentes cum apostolo: Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum dei.

Et manducaverunt et saturati sunt. Per illos qui de panibus et piscibus domini manducaverunt, illi figurantur qui verba dei audientes, et exemplo intuentes, ad vitam pfecte correctionis per hæc excitari atque exurgere festinant. Quibus congruit illud psalmiste. Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt dominum qui requirunt eum, vivent corda eorum in seculum seculi. Notandum autem quod omnes saciati sunt, sed non omnes equaliter acceperunt. Quia scriptura sacra et gratia spiritus sancti non omnes equaliter accipiunt, sed tamen ad unam internam societatem perveniunt. Unde et de populo israelitico scriptum est. Quia egressus est populus ut colligeret manna, et collegerunt alius plus, alius minus. Nec qui plus collegit habundaverit, nec qui minus minoravit, sed omnes ad unam mensuram pervenerunt gomor. Ita quoque donum sancti spiritus et scripturam sacram, non omnes equaliter accipiunt, sed omnes ad unam beatitudinem perveniunt. Est autem scripta sacra quedam fluvius magnus et parvus, in quo et elefants natat, et agnus pedibus ambulat, quia in scriptura sacra et simplices cibum suum reperiunt, et erudita vel doctissimi viri ibi sensus suos excientur inveniunt. Et sustulerunt quod superaverat de fragmentis septem sportas. Domini miraculum hic augmentatur. Si enim ex septem panibus quattuor *Ēmiliam* hominum refecti sunt, et nichil remansisset magnum miraculum fieri. Sed

crevit virtus, auxit miraculum. Non solum enim ex septem panibus quatuor milia reficiunt, sed et tota fragmenta remanserunt ut septem sporte replerent. Pulcre quoque in illa refectioe que ex quinque panibus facta est, per quam populum iudeorum diximus figurata, duodecim cophini fragmentorum remanserint. Quia populus iudaicus duodecim apostolos plenos spiritu sancto ad suam eruditionem habuit. In ista autem que ex septem panibus facta est, per quam populum gentium diximus intellegere, iuxta numerum panum septem sporte sustolluntur. Quia ecclesia ex gentibus collecta, per largissimam domini gratiam donum spiritus sancti meruit percipere. In quibus typo vel figura iohannes in apochalipsin septem ecclesias enumerat, nec non et septem candelabra aurea, et septem cornua agni. Hinc et zacharias prophetavit. In lapide primo, septem oculi sunt.

Septem sportas. Sporta quippe, ex iunco et palma efficitur. Iuncus enim iuxta preter fluentes aquas nasci solet. Palma autem dicitur quasi pacis palma, ex qua victores coronare soliti erant, significant precordia sanctorum. Bene itaque per vincum precordia sanctorum figuratur, quia sicut vincus iuxta preter fluentes aquas nasci solet, ita quoque et precordia sanctorum iusta fontem scripturarum commorantur, et ad illam aquam pervenire desiderant, de quo iohannes dicit: Ostendit mihi angelus fontem aquę vivę. De qua etiam propheta dicit: Et erit tamquam lignum quod plantatum est. Recte namque per palmam precordia sanctorum, fortia quoque virtutum operantur. Et non solum contra aereas potestates in celestibus sed etiam contra pravos persecutores fortes existunt. Iusta ammonitionem angeli dicentis: Estote fortes in bello. De quibus etiam psalmista ait: Iustus ut palma florebit, sicut cedrus libani multiplicabitur, plantatus in domo domini, in atriis domus dei nostri florebit. Quod enim plebeia multitudo capere non poterat, apostoli colliguntur. Quia obscuriores sententias scripture sacre quos simplices capere non possunt magistri vel doctores ecclesię, in propriis pectoribus recondere debent. Ut tempore necessitatis non solum subiectos instruant, sed etiam contradicentes redarguant. Longo enim tempore quis discere debet quod postmodum doceat, quia turpe est tunc discere; quando aliquem debet docere. Qui enim non fuerit discipulus veritatis, erit magister erroris. Sed quamvis sancta simplicitas sibi soli presit, tamen docta iusticia si fuerit non solum sibi prodest, sed ecclesiam erudit atque defendit. Unde paulus apostolus de eligendo episcopo ad titum scribens, inter ceteras virtutes doctum eum lege divina debere esse asserit dicens: Obtinentem eum qui huiusmodi et fidelem sermonem, ut potens sit exortari in doctrina sancta, et contradicentes redarguere. Quantos enim quisque ad deum converterit, cum tantas ad pro tantis remunerationem accipiet. Sicut fidei servo a domino dicitur: Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Et iterum. Quis putas esse fidelis servus et prudens, quem constituit dominus super familiam suam. Hinc et daniel propheta ait: Et multa quidem de terre

pulvere consurget. Alii in vitam eternam, alii in opprobrium sempiternum. Qui autem docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti. Et qui ad iusticiam erudiunt multos, quasi stelle in perpetuas æternitates.

Erant enim qui manducaverant quasi quattuor milia, et dimisit eos. Non frustra quattuor milia hominum a domino refficiuntur. Quaternarius quippe numerus perfectus est. Et in suis partibus divisus, perfectionem optinet. Dividitur namque in unum duos, vel tres. Unum ad dominum pertinet, quia unus deus, una fides, unum baptisma. Unus deus et pater omnium, qui super omnes et per omnia, et in omnibus nobis. Duobus ad duo testamenta pertinet, novum scilicet et vetus, sive ad geminam dilectionem dei scilicet et proximi. Tres ad sanctam individuatamque trinitatem patris scilicet et filii et spiritus sancti, sive ad tria tempora. ante legem, sub lege, et sub gratia. Quattuor ad gratiam novi testamenti, vel ad quattuor libros evangeliorum, quæ post maxime in his scribitur, quia ergo in quattuor libros evangeliorum invenimus, qualiter in unum deum credamus, et qualiter geminam dilectionem habeamus, nec non et qualiter sanctam individuatamque trinitatem confitemur, recte quattuor milia refecta audimus. Nos mystice monemus, ut si spirituales refici volumus, quattuor principales virtutes habeamus. Prudentiam scilicet, temperantiam, fortitudinem, atque iusticiam, quibus nichil est utilius Eñ vita hominis.

4

Liverani francocatalà 56

(París, Bib. Nat., ms. lat. 3806, f. 132v.-137v.)

DOMINICA VIII POST PENTECOSTEN

Lectio sancti evangelii secundum matheum. *In illo tempore. Dixit ihesus discipulis suis. Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces* (Mt 7,15). Et reliqua.

Conditor mundi dominus providens pravam hereticorum doctrinam, nec non et falsorum katolicorum perfidiam, contra electos suos sevituram, indicium conditionis eorum ante eis dicere voluit, et cogniti qualiter caveantur ammonere est dignatus dicens: Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos. Heretici sunt intelligendi, qui quamvis contra fidem multa doceant, tamen quedam bona ubi permixtim adiungunt, ut dum bonum considerant, malum abscondere possint. Sciunt enim quia si semper bona docerent, heretici non essent. Si vero semper mala, cicius cogniti caverentur. Permiscent ergo bona malis, ut dum bona adtendant, mala non caveantur. More veneficum, qui dum venenum potandum alicui porrigunt. {H}ora calicis melle liniunt, ut dum id quod dulce est gustatur, absque retractione ad id quod mortiferum est perveniatur. Ita quoque et heretici ideo bona docent ut mala non caveantur. Dumque

quasdam sententias catholicorum patrum preferunt, quasi ovinis pellibus induti apparent.

Intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ovium nempe nomine recti, et sancti viri intelliguntur. De quibus dominus dicit. Oves meę vocem meam audiunt, et ego dominus agnosco eos. Sicut lupus gregem dissipat, dilaniat atque dilacerat, sic et heretici venenosum animum habentes, mentes simplicium decipere non cessant. Et quos in oculo decipere non possunt, publice infectantur. Tales lupos noverat paulus apostolus in ecclesia futuros cum dicebat: Scio quia post discessum meum, intrabunt ad vos lupi graves, lupi rapaces, non parcentes gregi, et ex vobis ipsis exurget viri iniqui loquentes mendacium, ut adducant post se discipulos. Et iterum: Hii qui penetrant domos mulierum, captivas ducentes mulierculas honeratas peccatis, et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium. Prohibet ergo a talibus esse cavendum, ut dum eorum doctrina audiunt, animus audientium non commaculentur. Iuxta quod idem apostolus ait: Hereticum hominem, post primam et secundam correctionem evita, sciens quia huiusmodi infidelis est. Hinc et iohannes evangelista non ammonet dicens: Si quis venit ad vos et sanam doctrinam non affert, nolite eum recipere in domo, neque ei ave dixeritis. Qui enim dixerit ei ave, communicat operibus illius malignis. Huius sententię, convenit illud maronis: Qui legitis flores, et humi nascentia fraga, aufugite quoniam latet forsitan anguis in erba. Possumus namque, et hoc quod ait: Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos, ad falsos catholicos refferri, qui carnaliter vivere non cessant. Hii dum habitum christianitatis assumunt, quasi ovinis pellibus induti apparent. Intrinsecus autem sunt lupi rapaces, quia desideria carnis perficere non cessant. Monet itaque dominus a talibus fideles suos procul fieri, quia sicut assiduitas bonorum adiuvat, ita quoque frequenter consortium malorum nocet. Unde per psalmistam dicitur: Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris. Hinc et per sapientissimum salomonem dicitur: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas eius, et sumas scandalum animę tuę. Et paulus apostolus: Si quis frater nominatur et est fornicatur, aut adulter, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum summere. Sed numquid semper hereticus, aut falsi catholici latebunt? Non.

Audi quid sequitur. A fructibus eorum cognoscetis eos. Fructus enim, a fruendo dicitur. Ac si diceret dominus: Noli adtendere in heretico folia verborum perpulcra, si sensum catholicum non reperis, neque in falso catholico, adtendas linguam, sed manum. Non verba perpulcra, sed opera quia sicut non laudatur arbor ex pulcritudine foliorum vel florum, sed ex habundantia frugum, ita quoque heretici vel falsi catholici, magis ex simulatione quam ex veritate sunt comprobandi. Ideo isti tales fructum non habent, quia de bono opere mercede non prefruuntur. Quare isti tales a fructu boni operis priventur, manifestat dominus addendo: Numquid colligunt de spinas uvas, aut de tribulis ficus?. Spine itaque et

tribuli, arbores sunt plene aculeis, que vix sine lesione tractari possunt, quibus contrarię sunt vitis et ficus, que fragantiam odoris, et dulcedinem saporis habent. Ergo per spinas et tribulos, vicia et peccata designantur; sicut in inicio primo homini dictum est: Terra tua, spinas et tribulos germinabit tibi. Per vitem enim et ficum, fragantia divine karitatis, et dulcedo memorię regni clestis intelligitur.

Non enim colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus. Quoniam si requisieris in falso katholico amorem celestem, amorem terrenum invenies. Si requisieris fructum castitatis, fructum libidinis invenire poteris. Sed quamvis spina botrum non gignat, solet tamen vitem cum botro portare. Quia et eretici quamvis multa mala doceant, tamen quedam bona docere solet. Quid ergo agendum est?. Numquid ergo propter mala, relinquenda sunt bona?. Aut propter spinam, relinquendum est botrum?. Non. Sed sicut quidam sapiens ait: Botrum, carpe, spinam cave. Unde in lege figurate precipitur, quia egredientibus filii israel exęgypto, preceptum est eis ut mutaret unusquisque a vicinis suis vasa aurea et argentea non pauca, et spoliaret egyptum. Quid per aurum nisi pulcritudo ęscienti designatur?. Thesaurus desiderabilis in ore sapientis, ait quidam. Quid per argentum, nisi splendor divine eloquenti?. Eloquia domini, eloquia casta ait psalmista, argentum igne examinatum, probatum terre, purgatum septuplum. Quasi enim vasa aurea et argentea a vicinis vel proximis mutuamus, quando quasdam sententias ex libris ereticorum nostre utilitatis necessaria assumimus. Rursum in lege precipitur: Si egressus fueris ad bellum contra inimicos tuos, tradideritque eos dominus in manibus tuis, captivosque duxeris eos, et videris in numero captivorum pulcram puellam quę oculis tuis placuerit, voluerisque eam ducere uxorem, introducens eam in domum tuam, ita dumtaxat ut radas cesariem capitis eius, et summitatem unguium eius precidas, sitque in domo tua uno mense lugens patrem suum et matrem. Postmodum ingredieris ad eam, sitque sibi uxor. Quasi enim ad bellum contra hostes pergimus, quando conflictum cum hereticis habemus. At vero postquam ex auctoritate divinarum scripturarum devicti atque superati fuerint, si viderimus in numero puellam pulcram quę oculis nostris placuerit, idest si invenerimus in libris hereticorum sententiam nostrę utilitati necessariam, introducamus eam in domum nostram, hoc est memorię commendemus. Ita dumtaxat, ut radamus cesariem capitis eius, et sumitatem unguium illius precidamus. Scilicet quicquid superfluum et ineptum est respuamus, et quod necessarium est assumamus.

Qualis itaque distinctio sit inter bonas malasve arbores, manifestavit dominus cum dixit: Omnis arbor bona, fructus bonos facit; mala autem arbor, fructus malos facit. Arbores namque, in scripturis sacris, homines significare videntur. Unde et cecus a domino illuminatus, dixisse legitur: Video homines, quasi arbores ambulantes super terram. Nam et daniel propheta, visionem nabugodonosor regi exponens, magnam arborem ipsum regem est interpretatus. Sicut enim bona arbor, idest bonus homo,

fructus bonos facit, ita quoque mala arbor, scilicet malus homo, fructus malos facit. Iuxta quod dominus in evangelio ait: Aut facite arborem bonam et fructum eius bonum; aut facite arborem malam et fructum eius malum. Unde recte subiungitur: Non potest arbor bona, fructus malos facere, neque arbor mala, fructus bonos facere. Intuendum quare dicat: Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere?. Cum legamus paulum apostolum, bonam arborem fuisse, sed tamen fructus malos fecisse, quando ecclesiam dei condamnatus est persecutus. Et e contra iudas mala arbor fuit, sed tamen fructum bonum fecit, quando cum ceteris apostolis dominum est secutus. Ad quod respondendum: quia ex radice intentionis procedit fructus operis. Quandiu enim quisque in intentione mala perseveraverit, fructus bone operationis ferre non valebit. Nam quod arbor bona, idest bonus homo, non possit retro ire, et bonum relinquere malumque operari, aut arbor mala, videlicet malus homo, non possit malum obliviscere et bonum operari; et sicut supra dictum est, quandiu quisque in intentione bona perseveraverit fructum boni operis facere non cessabit. Et quandiu in intentione mala perseveraverit, fructus malos facere non desinet. Iusta quem sensus petrus apostolus bona arbor fuit, sed tamen fructum malum fecit, quando dominum ac magistrum suum, ad unius ancille vocem, negavit. E contra nabuchodonosor mala arbor fuit, sed tamen fructus bonos fecit, quando in universo regno suo deum danielis adorari precepit. At vero ietro mala arbor fuit, sed tamen bonos fructus fecit, quando consilium utile moysi dedit. Sic bona arbor david fuit, sed tamen malos fructus fecit quando per concupiscentiam carnalem homicidium et adulterium perpetravit.

Omnis arbor qui non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittitur. Hec sententia valde est metuenda. Non enim dixit omnis arbor quæ non facit fructum malum, sed quæ non facit fructum bonum excidet et in ignem mittitur. Ideoque necesse est, ut non solum a malis abstinemus, sed in quantum possumus, bonum egere studeamus, sed in quantum possumus, bonum agere studeamus. Quia non sufficit declinare a malo, nisi qui studeat agere bonum. Qui autem sunt fructus mali operis, paulus apostolus enumeravit dicens: Manifesta autem sunt opera carnis. Quæ sunt?. Fornicatio, inmundicia, impudicia, luxuria, idolorum servitus. Qui autem sunt fructus bonæ arboris, idem apostolus manifestat subiungens. Fructus autem spiritus est karitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas.

Ergo arbor quæ non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittitur, quando peccator ad hac vitam educitur, et in gehennam ignis mittitur. De qua arbore iohannes ait: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Arbor namque huius mundi, est universum genus humanum. Securis vero redemptor noster intelligitur, qui vel ut ex manubrio et ferro, tenetur ex hominitate sed incidit ex divinitate. Qui videlicet securis iam ad radicem posita est, qui quanto per patientiam nos expectat, tan-

to districtius in futuro nos iudicabit, si a bonis operibus torpuerimus. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Sicut enim ex radice arboris precedit fructus, ita quoque ex intentione hominis opus precedit. Quia sicut dominus dicit: Qualis fuerit intentio tua, tale erit et ad opus tuum. Et sicut ex fructu arboris cognoscetur cuius generis vel saporis sit, ita quoque homo ex intentione cognoscitur.

Non omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum celorum. In hac sententia, dominus hereticos vel falsos catholicos excludit. Dicere enim, domine, domine, ad fructum bone operationis pertinere videtur. Non enim facere quę dominus precepit, magis ad contumaciam vel ad superbiam pertinet, quam ad fructum bone operationis.

Notandum autem quare dominus dicat: Non omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum celorum. Cum paulus ait: Nemo potest dicere dominus ihesus, nisi in spiritu sancto. Sciendum est enim quia sepe dicta pro factis ponuntur. Nemo enim potest dicere dominus ihesus, quia nullus habere potest unitatem vere fidei et confessionem pariter cum bona operatione, nisi spiritu sancto fuerit repletus. Ceterum sunt nonnulli qui fidem quam verbo tenemus, malis operibus destruunt. De quibus paulus apostolus ait: Confitentur se nosse deum. De quibus etiam ysayas loquitur: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me. Nam et demones credunt, et contremiscunt. Unde et reprobi in fine dicturi sunt: Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus?. Sed quia isti tales a regno christi excluduntur quales intraturi sunt ostendit dicens: Sed qui facit voluntatem patris mei qui in celis est, ipse intrabit in regnum celorum.

Necesse est enim, ut non solum dominum invocare studeamus, sed etiam eius voluntatem adimpleamus. Voluntas eius est ut in bonis operibus insistamus, videlicet in karitate et castitate. Qui autem facit voluntatem patris mei qui in celis est, ipse meus frater et soror et mater est. Hinc et psalmista, cum de confessoribus christi loquetur, postquam dixit, Invocabant dominum et ipse exaudierat eos, adiunxit, custodiebant testimonia eius et preceptum quod dedit illis. Nam et iohannes, cum in apocalypsi sua, diceret, Beatus qui legit et qui audit verba prophetię huius libri, adiunxit, et servat ea quę in ea scripta sunt. Confessores enim suos dominus operadores vult esse. Corde creditur ad iusticiam, ore autem confessio fidei ad salutem. Fides namque magna est virtus. Sicut enim opera sine fide nichil sunt, ita et fides sine operibus ociosa est. Nam et dominus discipulis ait: Si scitis hæc beati eritis si feceritis ea.

5

Liverano francocatalà 61

(Girona, Arxiu de la catedral, ms. 8, f. CLXV-CLXVV.)

<IN FESTO SANCTI LAURENTII>

Lectio sancti evangelii secundum Iohannem: *In illo tempore dixit Ihesus discipulis suis: Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet* (Jo 12,24). Et cetera.

HOMELIA. Clemens et pius Dominus noster, incomprehensibili misericordia, frequenter in scripturis ut sacramenta divina et invisibilia nobis patefaceret, ex rebus terrenis visibilibus quasdam similitudines nobis dedit, ut per cognita incognita recognoscere possimus. Quod loculentius cognoscere possumus, si superiora paulisper attendamus.

Commemorat supra lectio evangelica, quod Domino predicante in Hierusalem, accesserunt gentiles ad Philippum et dixerunt ei: *Domine, volumus Ihesum videre. Rursum Philippus et Andreas dixerunt Ihesu. Ihesus autem respondens ait: Venit hora ut clarificetur Filius hominis. Sed mox de qua clarificatione diceret adjunxit: Nisi granum.* Ergo Dominus populum gentium cum misericordia suscepisse dicitur, non quod aliquid eius gloria ex nostro profectu crescat, sed ut nos per eius claritatem ab eo clarificati essemus, qui in tenebris et umbra mortis eramus, impleto vaticinio Isaye: *Populus gentium qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam.*

6

Liverani francocatalà 62

(Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, ms. Sant Cugat 22, f. 175v.-176, completat amb Barcelona, Bib. Univ. ms. 1158, f. 2v.-3v.)

IN ASSUMPTIONE SANCTAE MARIAE

Lectio sancti evangelii secundum Lucham. *Intravit dominus Ihesus in quoddam castellum et mulier quedam Martha nomine excepit illum in domum suam* (Lc 10,38).

Adveniens itaque conditor mundi pro redempcione generis humani, cum dives esset pauper pro nobis fieri voluit ut sua paupertate nos divites faceret. Qui eciam de sinu Patris descendens tantum pro nobis humiliari dignatus est /f. 176/ ut propriam domum non haberet ubi capud reclinaret, sicut ipse ait: *Vulpes foveas havent et volucres celi nides, filius autem hominis non habet ubi capud suum reclinet.* Conceptus est enim a

Spiritu Sancto intra uterum virginis, ut deus, sed genitus est humiliter, ut homo. De cuius ortu psalmista loquitur dicens: *Etenim dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum.*

Dominus nempe dedit benignitatem quando genus humanum a reatu prevaricationis per unigenitum filium suum liberare disposuit. Sive certe dedit benignitatem quia eius ingressu virginalis uteri templum spiritus sancti gratia consecravit. Et terra autem nostra dedit fructum suum quia virgo Maria, cuius assumptionem hodie celebramus que de terra corpus assumpserat, filium dei genuit.

[... ...]

Spiritualiter autem castellum hoc, quod dominus est ingressus, presens seculum significat. Quasi enim castellum ingressus est quando propter nostram salutem descendit de celo et semetipsum exinanivit (...) accipiens in similitudinem (...) homo. Unde quidam ait: *Descendit de celis, missus ab arce Patris.* Sed illo ingrediente quoddam castellum mulier quedam, nomine Martha, excepit illum in domum suam, quia sancta ecclesia illum in humanitate fidei Dominum recepit. Per domum namque unitas fidei intelligitur iuxta illud quod scriptum est: *Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una.* Et psalmista: *Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum.* /f. 3/

LECTIO VIII^a. Ergo hec due mulieres, devote sorores, que Dominum in domum suam susceperunt ecclesiam significant. Que quamvis una sit in toto orbe longo lateque difusa, tamen duas vitas habet in quibus Domino ministrat: activam scilicet et contemplativam; quarum similitudinem hee due sorores tenuerunt. Per Martham, que frequens erat circa misterium et sollicita, activa vita figuratur, que in labore et sollicitudine est posita. Per Mariam, que circa pedes Domini conversabatur et in divinis verbis contemplabatur, contemplativa vita designatur, que in meditatione et contemplacione est posita. Activa vita nempe est: esurienti cibum tribuere, sitiendi potum, in carcere positum requirere, infirmum visitare, et cetera opera misericordie impendere. Contemplativa vero vita est: omnibus curis seculi remotis, soli Deo inherere et lectioni vacare, et quantum humana natura permittit, mente inter choros angelorum, ubi hodie beata virgo Maria ascendit interesse.

LECTIO IX^a. Interdum, etiam, pro dilectione et amore vite eterne dulciter flere. Frequenter enim nonnulli aliorum precibus indigent, nonnumquam suis vero orationibus suppliciter Dominum implorant, ut bonum opus /f. 3v./ perficere possint. Unde et Martha his verbis Dominum interpellat dicens: *Non est tibi cure, quod soror mea reliquit me sola ministrare.* Activa itaque vita in labore et sollicitudine atque diversis curis est posita, et aliquando propter persecutionem pravorum, aliquando in correctionem subiectorum animus turbatur. Qua vero Martha in activa vita posita erat, recte ei a Domino dicitur: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris circa plurima, porro unum est necessarium.* Sicut enim dictum est, activa vita in labore et sollicitudine est posita, sed unum est necessa-

rium, quia animus in contemplatione positus et totus in unus collectus, nichil aliud desiderat, nisi Domino contempletur.

7

Liverani francocatalà 68

(Ripoll, Arxiu de Sant Pere de Ripoll, ms. 4B, f. 4-3v.)

/f.4r./ cum effundit loquelam. Nonne lacrimae viduae ad maxillas eius?. Ergo haec mulier cotidie interpellabat iudicem ut vindicaret eam et cetera.

Et turba civitatis multa cum illa. Iuxta litteram autem nutu dei actum est ut multa turba essent cum domino et multa cum vidua, ut videntes miraculum multi fieret testes laudatores.

Quam cum vidisset dominus misericordia motus est super eam. In hoc loco evangelista geminam domini naturam nobis commendat, divinam scilicet et humanam. Qui enim ad misericordiam promovet homo est. Qui autem ad unius iussionem mortuum resuscitat deus est. Et bene haec mulier pro filio suo flevisse dicitur, quia genus humanum ante incarnationem domini, patriarchas intercessores suos habuit, qui lacrimabiliter ad dominum pro eis preces fuderunt in tantum ut exaudiri mererentur. Unde et subditur: Ait illi: Noli flere. Hac si diceret: Desine flere mortuum quem post paululum videbis resurgentem. Ne timeas mortem cum vitam habeas presentem.

Et accessit, et tetigit loculum. Loculus in quo mortuus portabatur significat mentem humanam male desperatam. Tunc autem dominus accessit et tetigit loculum, quando per sua visitationem mentem generis humani ad penitentiam concussit. Loculus nempe ad quatuor deportatur quia quatuor modis (...) ante adventum domini adstrictus tenebatur amore scilicet et timore, gaudium et merore. Amore in acquirendis rebus, timore in custodiendis, gaudium in habundancia rerum merore in admissis. Qui enim prius gaudebat in habundancia rerum, postmodum exultat in paupertate. Et qui tunc gratulabatur in adquisitis, postmodum letabatur in amissis.

Hii autem qui portabant steterunt. Postquam autem dominus accessit et tetigit loculum, baiuli funeris qui portabant steterunt, quia postquam mente generis humani ad penitentiam concussit, vicia precedentia in virtutibus sunt commutate. Et ait: Adolescens, tibi dico, surge. Adolescens iste genus humanum significat. Et bene adolescenti genus humanum comparatur, quia sicut in iuventute habile est corpus, forte manet pectus, thorosa cervix, plena sunt brachia. Ita quoque mundus iste in primordiis temporibus viguit, in habundancia rerum fuit uberri- mus, in fecunditate proles fecundissimus, in largitudine dierum diutissi- mus.

Et resedit qui erat mortuus. Ad domini iussionem mortuus surrexit,

quia genus humanum eius predicationem audiens cepit credere et confiteri deum vivum et verum. Et qui antea ydola adorabat manuum suarum quæ sibi fecerat, postmodum deum celi cepit confiteri et dicere: Domine labia mea aperies et os meum annuntiabit laudem tuam.

Et cepit loqui et dedit illum matri sue. Cepit loqui quia postquam confessionem vere /f.4v./ fidei accepit, gremiis ecclesiæ aggregari meruit. Accepit autem omnis timor et magnificabant dominum dicentes: Illi qui timore et admiracione concussi sunt, inmundi spiritus intelliguntur, qui videntes genus humanum per adventum domini de sua potestate eripi, timore pariter et ammiracione concussi sunt, in tantum per obsessum hominem dicerent. Quid nobis et tibi fili dei vivi?. Aliter mortuus iste qui mirabiliter a domino est resuscitatus, unumquemque peccatorem significat letali crimine soporatum. Quisquis enim adulterium, homicidium, sacrilegium, et cetera execrabilia opera perpetrat mortuus est in anima. Quia sicut propheta ait: Anima que peccaverit, ipsa morietur. Huius civitatis proprium est corpus. Sicut enim homo inhabitat in civitate, ita et anima ad tempus corpus ingreditur per quod bonum malumve operare potest. Porte autem huius civitatis quinque sensus corporis sunt. Videlicet visus, auditus, gustus, odoratus et tactus. Per has enim portas aut vita aut mors ad animas nostras ingreditur. Sicut scriptum est: Intravit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras. Qui enim iniquitatem in excleso loquitur libentique fratrem suum detrahit, per portas horis mortuus extrahitur. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mecatus est eam in corde suo. Per portas oculorum foris educitur. Qui autem ad detractionem libenter acomodat, per portas aurium mortuus defertur. Qui paratas quasque habet manus ad effundendum sanguinem innoxium, per portas manuum foras mortuum deportatur. Qui illicita queque hodoratur, per portas narium foras mortuus expelitur. Hos enim quinque sensus corporis per quos aut vita aut mors ad animas nostras ingreditur, cum magna sollicitudine et sagacitate custodire debemus, sicut faciebat ille qui dicebat: Pepigi fedus cum oculis meis ut nec cogitarem de virgine, ut possimus dicere cum psalmista: Oculi mei semper ad dominum, quia ipse evellet de laqueo pedes meos. Et iterum: Ad te levavi oculos meos qui habitas in cælis. Cuius aures ne sint parate ad audienda verba detractionis, quia scriptum est: Omnis detractor heradicabitur. Ut valeamus dicere cum propheta: Sepiam aures tuas; et cum beato Iob: Auditui auris audiui te, nunc autem oculos meos videt te. Huius olfactu ne inde odoremus unde postmodum in gustu pecamus, et secundum apostolum: Christi bonus odor sumus deo in omni loco. Cuius lingua non solum a mendacio et periurio, verum etiam et ab omni verbo ocioso /f. 3r./ Quia sicut dominus in evangelio ait: De omni verbo ocioso quod locuti fuerint homines rationem reddituri sunt de deo in die iudicii. Unde Iacobus apostolus ait: Si quis putat se religiosum esse non refrenans linguam suam set seducens cor suum, huius vana est religio. Dicentes etiam cum psalmista: Domine labia mea aperies,

et os meum annuntiabit laudem tuam. Et iterum: Aperiam in parabolis os meum, loquar proposicionis ab inicio. Itaque dixi: custodiam vias meas ut non delinquam in lingua mea. Et Salomon: Mors et vita in manibus lingue. Cuius et manus ne sint prompte ad effundendum sanguinem innoxium, set potius sint parate ad elemosinas porrigendas et ad omnem opus bonum faciendum. Et secundum propheta: Levemus corda nostra cum manibus Deum in celis. Implentes illud quod apostolus ait: Levantes puras manus vestras sine ira, et disceptacione ad dominum, cuius pedes non sint veloces ad currendum in malum, set magis parati ad portandum pacem ut impleatur in nobis illud Ysaie: Beati pedes evangelizantium pacem. Et psalmista: Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis. Si enim hos quinque sensus corporis bene custodierimus, spiritualiter a domino resuscitari merebimus, erimusque de illis quibus Ysaias ait: Qui ambulat in iusticiis, et loquitur veritatem. Qualem autem isti tales remunerationem accipient, manifestavit subiungens: regem in decore suo videbunt.

Per matrem autem huius defuncti, doctores in ecclesia figurantur. Quiquot homines per predicacionem convertuntur, quasi toth filios pariunt. Quando enim quis ab alio imbutus filius est, qui vero imbuit mater. Quoscumque ergo doctores post baptismi gratiam ad peccatum relabi vident, hos quasi unicos filios deflent ac genuunt. Sicut faciebat Paulus apostolus qui more paterno filios plangebatur dicens: Filioli mei quos iterum parturio donec Christus formetur in vobis. Solet enim contingere ut qui suis meritis in sancta ecclesia salvari non merentur, aliorum intercessionibus supplicant, ut a peccatis liberari possint. Et hec vidua erat. Hec enim vidua sancta ecclesia est, que ab sponsi visione privata fuerat, tunc scilicet quando videntibus cunctis discipulis in celum ascendit. He est ergo vidua cui ab sponso dicitur: Non possunt filii sponsi ieiunare, quandiu cum illis est sponsus. Et turba civitatis multa cum illa: Cotidie enim sancta ecclesia pro suorum morte natorum lacrimabiliter deo preces fundere non cessat, quos per aquam baptismatis et gratiam spiritus sancti regenerat. Unde per (...)m dicitur: Letare sterelis erumpe clama que non parturis, quia multi filii deserte, magis quam eius /f.3v./ que abet virum. Quam cum vidisset ihesus misericordia motus super eam dixit. Videns namque Ihesus mulierem flentem, primum ad misericordiam motus est ut hostenderet nos misericordes esse debere, verbis tacens, exempli clamans: Estote ergo misericordes sicut et Pater vester misericors est. Et cetera, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Bene itaque evangelista primum Dominum ad misericordiam promovisse dicitur, et postmodum mortuum suscitase, nimirum duo exempla nobis proponens, unum quod imitare debemus, alterum quod amittere. Et accessit et tetigit loculum. Accessit autem Dominus et tetigit loculum, quando per visitacionis gratiam mentem peccatoris ad penitentiam emollit. Loculi portatores, vicia et peccata intelliguntur. Dum enim peccator peccatis accumulatur quasi ad sepul-

turam mortuus defertur. Hii autem qui portabant steterunt. Si autem quatuor sunt principales virtutes, videlicet prudentia, temperantia, fides, atque iusticia, ita quoque quatuor sunt vicia principalia. Hoc est superbia, avaricia, luxuria atque ebrietas. Set Domino loculo tangente funeris baiuli stant, quia dum peccator ad penitentiam convertitur, vicia precedentia in virtutibus comutatur. Scilicet pro superbia, humilitas. Pro avaritia, largitas. Pro luxuria, castitas. Pro ebrietate, sobrietas. Aliter. Funeris baiuli ad (...) sunt. Qui dum male viventes (...) laudibus extolluntur. Quasi terram congeriem super mortuum iaciunt ne his qui ceciderant resurgere possit. Domino namque tangente loculo funeri baiuli stant, qui peccatorem converso statim adolacio cessat. Dum enim quis propter Deum se humiliat, non solum laudem requirit, verum etiam contemptui se vult habere. Mortuus nempe nunc surgit, quando peccator ad penitentiam revivescit. Unde subditur: Adolescens, tibi dico surge. Nam et Paulus apostolus languenti anime dixisse legitur: Surge qui dormis, et illuminabit te Christus. Et iterum: Nox precessit, dies autem appropinquavit. Inter dicere enim Domini et facere, nulla distancia est. Ipse enim dixit et facta sunt. Nec mirum si ipse iterum anima corpore potuit recari, qui etiam in faciem primi hominis spiraculum vite dedit. Sed quod per semetipsum tunc egit corporaliter modo agitur in ecclesia spiritualiter scilicet cotidie predicando penitentiam agite. Et resedit qui erat mortuus: Tunc ergo quislibet peccando residet quando qui prius iacebat in viciis mortuus in virtutibus incepit vivere. Et cepit loqui. Incipit autem loqui cum lingua in dei laudibus ocupat, quem antea periuriis et detractionibus assuetam habuerat, ut possit dicere cum propheta: Dominus mihi dedit linguam heruditam.

Et dedit illum matris sue: Reddit illum matri sue quando per penitentiam in ecclesia//.

8

Liverani francocatalà 72

(Solsona, Museu Diocesà, ms. 3, f. 87v.-88)

<IN FESTO SANCTI MICHAELIS ARCHANGELI>

SECUNDUM LUCHAM (*sic*). *In illo tempore. Accesserunt discipuli ad ihesus dicentes: Quis putas maior est in regno celorum?* (Mt 18,1).

Quocienscumque legimus discipulos de ordine apostolatus inter se contendisse et supremum locum quesisse, non livori et invidie deputare debemus, sed infirmitati eorum credere. Quippe qui rudes novellique erant eterna necdum archana misteria pleniter capere poterant quia nondum Spiritus sancti dono corroborati fuerant. Spiritus enim sanctus nondum erat datus, ait evangelista, quia Ihesus nondum fuerat glorifi-

catus. LECTIO X^a. Carnales enim discipuli, carnaliter intelligentes putabant Dominum regnum judeorum adepturum seseque sublimandos honore; ideoque de ordine apostolatus in via contendebant, ideo mori timebant. Unde in via contententes quis eorum videretur esse maior causas sue contencionis Domino indagandas atque dijudicandas offerunt dicentes: quis putas major est in regno celorum?. Interrogacio ista a superioribus exordium sumpsit. LECTIO XI^a. Denique supra legimus quod accedentes ad Petrum hii qui didragmas accipebant, dixerunt ei: magister vester non solvit didragmam?. At ille respondit: eciam; et cum intrasset pervenit eum Ihesus dicens: Simon, reges terre a quibus accipiunt tributum?. Quia ergo in rediccione census Petrum Domino videbant coequari putaverunt omnibus discipulis prelatum esse, et ideo de ordine apostolatus in via contendebant. LECTIO XII^a. Quo errore laborabant illi duo qui suggererunt matri ut peteret Dominum ut unus eorum sederet a dextris, alter a sinistris in regno eius. Nam post /f. 88/ eius resurrectionem quidam eorum interrogabant dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?. Et iterum: Domine, quando hec erunt, et quod signum adventus tui?. Et advocans Ihesus parvulum statuit eum in medio eorum et dixit: Amen dico vobis nisi conversi fueritis et efficiemini sicut parvuli non intrabitis in regnum celorum.

9

Liverani francocatalà 77

(París, Bib. Nat., ms. lat. 3806, f. 123v-127v.; Breviariun Celsonense, f. 203v.; Vic, Arxiu Episcopal, Fragments XXIII-11)

DOMINICA XXII POST PENTECOSTEN

Lectio sancti evangelii secundum Matheum. *In illo tempore. Dixit ihesus discipulis suis. Simile est regnum celorum homini regi qui voluit rationem ponere cum servis eius* (Mt 18,23). Et cetera.

Usitata res fuit sirís et maxime palestínis *ut* ad omnes sermones suos parabolas iungerent, ut quod simplici sermone auditor capere non poterat, saltem per figuras et parabolas intellexeret. Hanc consuetudinem dominus frequenter *tenere voluit*, loquens ad discipulos suos in parabolis, *iuxta quod* matheus evangelista dicit: *Loquebatur ihesus cum discipulis suis in parabolis dicens*; ut adimpleretur quod dictum est per prophetam: *Apperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio seculi*. Denique cum superius ammoneret, dimittendum esse fratribus in nobis peccantibus, similitudinem de rege et servo, et actore et debitore dedit; ut intelligeremus qualiter minora et leviora peccata fratribus dimittere debeamus, si tam facile a Domino maiora possumus impetrare, ait enim: *Simile est regnum celorum*, et cetera.

Ait enim: *Simile est regnum cęlorum homini regi qui voluit rationi ponere cum servis suis*. Homo iste rex, deus pater est intelligendus, qui est *rex regum et dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem* de quo scriptum est: Homo est, et quis cognoscet eum?. Et iterum: *Ecce veniet deus et homo, de domo david sedere in trono*. Nec non et paulus apostolus huius servum se letabatur, cum dicebat: *Paulus servus ihesu christi voccatus, apostolus segregatus in evangelium dei*. Sed solet contingere, ut taliter rationem ponente inveniatur ibi debitor decem milia talentorum, idest qui maioribus facinoribus sit involutus. Cuius iste servus figuram tenere videtur, de quo dicitur: *Et cum cepisset rationem ponere, oblatus est ei unus qui debebat decem milia talenta*.

Debitum in scripturis sacris, peccatum voccari usitatissimus est, ut est illud: Debitum debet tibi quislibet frater tuus, et si abstuleris pigrius ab eo, ante solis occasum ei restitui. Peccata quippe, debitum vocamus. A debitore nostro autem pignus accepimus, quando ab eo qui nobis peccasse cognoscitur peccati eius iam confessionem tenemus, per quam relaxari peccatum, quod in nobis perpetratum est postulatur. Qui enim peccatum quod comisit fatetur, et veniam petit, iam quasi pro debito pignus dedit. Quod nimirum pignus ante solis occasum reddere debemus, quia priusquam in nobis per dolorem cordis sol iustici occidat. Debemus ei confessionem venie reddere, a quo confessionem accepimus culpe. Ut qui se deliquisse in nos meminit, a nobis mox relaxata sentiat, quę deliquit. Talentum autem in hoc loco, pondus est multitudinis peccatorum. Sicut enim talentum apud antiquis diversis modis apendebatur, ita quoque et maiora crimina, variis modis peraguntur. Ergo debitor est decem milia talentorum, qui furtum, adulterium, homicidium, sacrilegium, et cetera his similis perpetrat.

Cum autem non haberet unde redderet, iussit eum dominus suus venundari, et uxorem eius, filios, et omnia quę habebat et reddi. Non habet servus quod reddat domino suo, quia numquam peccator peccatum suum valet punire, quomodo sua exigunt merita. Sive certe non habet unde reddat debitum, quia in die iudicii nullam excusationem pro peccatis suis inveniet. Per uxorem nempe eius propriam carnem intellegere possumus. Per filios et filias, vicia et peccata. Iussit autem dominus eius venundari, idest declinare a malo et facere bonum. Uxorem quoque eius, idest ipsam carnem quę malum perpetravit, et filios eius videlicet pro ipsa mala opera quę gessit, penas recipiat ęternas. Quod audiens servus, timore terretur, et quem promissa premia a viciis non retraxerant, tremor gehenne ad penitentiam reducit.

Unde et sequitur: *Procidens autem servus ille orabat eum dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi*. Procidit servus quando peccator pro peccatis quę gessit humiliter penitentiam agit, dicens cum psalmista: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et delictum meum contra me est semper*. Et iterum: *Tibi soli peccavi et malum coram te feci*,

ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris. Quanta autem benignitas sit domini erga conversos peccatores, manifestatur cum subditur: *Misertus autem dominus servi illius dimisit eum, et debitum dimisit ei.* Dimisit eum, idest liberum a peccatis abire premisit. Non solum enim servus liber abire premititur, sed etiam omnem debitum ei dimissum est, quia nullum peccatum est quod homo agere possit, quod per penitentiam non deleatur. Domino per prophetam dicente: *Peccator in quacumque hora conversus fuerit et ingemuerit, omnia peccata eius in oblivione ponuntur.* Et iterum: *Vivo ego dicit dominus deus, nolo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat.* Nam et servus qui debitor//

[... ...]

/ (ta)lem invenit conservus con(...) quam ille denunciat. Servus (...)tus beneficium quod acceperat rependere noluit.

Sed habiit et misit ei in carcerem, quoadusque redderet universum debitum. Carcer enim ipsam tribulationem quam ei ingerebat designat. Spiritualiter autem unusquisque nostrum exiens invenit unum de conservis suis debenti sibi centum denarios, quando meminimus aliquem nobis iniuriam irrogasse. Superius enim legimus quia dicente domino discipulis: *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe ei inter te et ipsum solum. Si te audierit lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit adibe tecum unum vel duos, ut in hore duorum aut trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit, dic ecclesie. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Tunc accedens ad eum Petrus dixit: Domine: quociens peccabit in me frater meus dimittam illi usque septies?. Dicit illi ihesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.* Pulcre autem ab Adam usque ad Christum septuaginta septem generationes numerantur, quia illud peccatum quod per Adam comissum est, per LXX^{ta} septem gentes(sic) usque ad adventum viguit. Septuage(narius) quippe numerus ad peccatum (pertinet) quia et pupulus qui Deo peccavit septuaginta annis in captivitate fuit. Et quia per baptismum omnia peccata credimus relaxari nobis recte a baptismo Christi incoavit, et ascendendo pervenit usque ad primum hominem Adam. Unde bene isdem Lamech interpretatur percuciens sive percussus, quia et primus homo vulnere peccati est percussus, et omnes de suo sobole genitos eodem vulnere percussi. Cum ergo Christus septuagies septies in nobis peccantibus dimittere precipit, totum quod in nobis peccantur(sic) designat. Juxta illud quod Dominus ait: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater celestis peccata vestri.* Et iterum: *Dimittite et dimitemini.*

Et alibi: *Videntes autem conservi illius que faciebat, contristati sunt valde et venerunt et narraverunt de domo sua omnia que facta fuerant.* Conservi qui hoc videntes domino suo nunciant, sancti doctores possunt intelligi. Qui dum a maioribus minores iniusti opprimi vident, graviter pro illorum afflictione condolent. A quibus credimus cotidie Domino opera nostra nunciari. Sicut angelus cuidam dixisse legitur: *Cum oraretis, ego optuli orationem vestram Domino.* Quibus etiam Paulus aposto-

lus ait: *Sunt administratorii spiritus in ministerio missi propter eos qui credulitatem capiunt salutis.*

Tunc vocavit illum dominus suus et ait illi: Serve nequam omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me. Nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui sicut et ego tui misertus sum?. Utique oportuit. Sed quia non fecit quid retributionis vindictam recipiat manifestatur cum subditur: Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus quoadusque redderet universum debitum. Queritur quare iste rex iratus dicatur cuius superius diximus figuram Dei omnipotentis tenere, cum in Deo omnipotente, nulla ira, nulla mutabilitas cadat; ad quod dicendum: *Quoadusque redderet universum debitum* non sic intelligendum est, qui si postquam debitum solverit a penas liberetur. Amen, inquit, *dico vobis receperunt mercedem suam.* Et iterum: *Ite maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius.*

Sic et Pater meus cęlestis faciet vobis si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. Quare enim veritas similitudinem proposuerit ac si diceret: Sicut iste rex servum, qui servo centum denarios dimittere noluit revocavit, et quod ei dimiserat cum iniuria requisivit, sic et Pater meus cęlestis peccata vestra non dimittet, sed districte exigit a vobis, *si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Et bene dicit de cordibus vestris, quia sunt multi qui dimittunt hore, et corde retinent. Hinc Ezechiel propheta ait: *Unusquisque se a proximo suo custodiat et in omni fratri suo non habeat fiduciam, quia omnis frater supplantans supplantabitur, et omnis amicus fraudulenter incedet. Et vir fratrem suum dari debet et veritatem non loquentur. Sagitta vulnerans lingua eorum do(lum locuta) est in hore suo, pacem cum ami(co suo loquitur) et occulte ponet insidias//.*

10

Liverani francocatalà 78

(Vic, Arxiu Episcopal, Fragments xxiii-11, completat amb el Breviarium monasterii Crasse, f. U^{4v})

D[OMINICA XX] III POST PENTECOSTEN

Leccio secundum Matheum. *In illo tempore. Abeuntes pharisei consilium inierunt ut caperent ihesum in sermone* (Mt 22, 15). Et reliqua.

Ab eo tempore quo tocius mundi monarchia sub unius hominis principatui redacta est, propter pacem et concordiam servandam in populis factum est ut unusquisque censum capiti sui solveret. Cuius rei testis est luchas evangelista qui eo tempore quod dominus et salvator noster natus est, hanc legem in populo iudeorum allatam descripsit dicens: *Exiit edictum a cesare augusto ut describeretur universus orbis. Haec descriptio*

prima facta est a preside syrie cirino. Super hac re autem cesar augustus, herodem antipatris filium iudeis prefecerat, ut et tributa exegeret et romano solveret imperio. Ergo predicante domino et salvatore nostro, contentio magna inter iudeos orta fuerat propter reddicionem census. Aliis dicentibus pro securitate et quiete, quia romani principes pro eis militarent, debere tributa solvi. Alii dicebant quod hii qui domino decimas et primicias solverent, nec humanis leg() nec herodi tributa debe()// [rent persolvi. Et ideo illudentes eos qui tributa exigebant herodianos vocabant. Pharisei igitur querentes quomodo dominum comprehenderent quia per se non poterant propter populum quem timebant//.

11

Liverani francocatalà 79

(Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, ms. Sant Cugat 22, f. 171v. completat amb el Breviarium Celsonense, f. 304v.-305; París, Bib. Nat., ms. lat. 3806, f. 123v-127v.)

DOMINICA XXIII

Loquente ihesu ad turbas ecce princeps unus accessit et adorans eum dicens: Domine filia mea modo defuncta est (Mt 9,18).

Inter omnia miracula que dominus ihesus christus per semedidsum in terris operatus est, tres tantum mortuos resuscitasse legitur. Resuscitavit filiam archisynagogis in domo iacentem, de qua nunc sermo agitur; resuscitavit filium mulieris vidue extra portam civitatis ad sepeliendum latum; resuscitavit nichillominus quadriduanum mortuum fetentem in monumento. Qui ergo omnes in se credentes resuscitare venerat in anima, non sine causa est, quod tres tantum mortuos resuscitasse legitur in corpore. [Trina namque mortuorum resuscitatio, varietatem significat peccantium atque post peccatum digne penitentium].

[... ...]

/f. 123v./ intellexit eum non aliter a morte anime posse liberare nisi per incarnationem unigeniti dei, recte eiusdem principis verba sunt: *Veni impone manum super eam et vivet.* Manus autem domini in scripturis sacris, incarnationem filii significat. Sicut prophetam dicitur: *Ut quid avertis manum tuam et dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem?*. Et iterum: *Emitte manum tuam de alto, eripe me et libera me de aquis multitis, et de manu filiorum alienorum.* Quasi enim spiritaliter moyses manum super defunctam filiam imponere rogavit, quando incarnationis domini nostri misterium iudeis predicabat dicens: *Prophetam nobis suscitabit dominus deus noster.* Et quia adveniente plenitudo temporum, non solum de sinagoga carne assumere, sed etiam deum in homines se visibiliter dignatus est demonstrare.

Unde et subditur: *Et surgens ihesus sequebatur eum et discipuli eius. Et ecce mulier quae sanguinis fluxum paciebatur duodecim annis.* Sicut enim archisinagogi filiam sinagogam significavit, sicut enim mulier quae fluxum sanguinis, duodecim annus paciebatur, ecclesiam designat ex gentibus, fluxus nempe sanguinis, immundiciam significat. Sicut per prophetam osse dicitur: *Furtum, adulterium, homicidium, inundaverunt super terram, et sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra, et infirmabitur omnis qui habitat in ea.* Ut enim alii evangelistae refferunt, puella haec archisinagogi /f. 193v./ filia, duodecim annos habebat etatis. Considerata autem utraque lectione cognoscimus, quia quando puella nata est tunc mulier cepit infirmari. Quoniam et illa, duodecim annos habebat etatis, et ista duodecim annis infirmitas. Iuxta spirituales vero intellegi gentiam, quando sinagoga nata est, ecclesia ex gentibus cepit infirmari. Quia non facile cognoscuntur vicia, nisi in comparatione virtutis.

Recensita igitur evangelica lectione invenitur primum miraculum dominus in galilea fecisse, scilicet de aqua vinum. Secundo descendens de monte, leprosum mundasse. Tercio, puerum centurionis a paralisi curasse. Quarto socrum petri febricitantem sanasse. Quinto, mare turbatum sedasse. Sexto, in regione gerasenorum hominem a legione demonum liberasse. Septimo, in civitatem suam capharnaum, paraliticum sanasse. Octavo loco, subintrat archisinagogus pro filia rogaturus, nolens a misterio circumcisionis excludi. Subintrat etiam, et mulier a fluxu sanguinis curata, de qua et subditur: *Accessit retro et tetigit fimbriam vestimenti eius.* Retro accessit quia non domino in carne manente, sed post eius ascensionem credidit ecclesia ex gentibus. Vel certe accessit retro, quia non solum incarnationis eius misterium cognovit sed etiam vestigia passionis illius immi//.